

VANHEMMAN JA LAPSEN VÄLISEN VUOROVAIKUTUKSEN TUKEMINEN VARHAISKASVATUKSESSA

Menetelmäkansio päiväkotitammenterhoon

LAHDEN AMMATTIKORKEAKOULU
Sosionomi (AMK)
Sosiaalipedagoginen varhaiskasvatus
Syksy 2019
Anna Rautanen
Jenny Savolainen
Mira Vuori

Tiivistelmä

Tekijä(t) Rautanen, Anna Savolainen, Jenny Vuori, Mira	Julkaisun laji	Valmistumisaika
	Opinnäytetyö, AMK	Syksy 2019
	Sivumäärä	
	57	
Työn nimi VANHEMMAN JA LAPSEN VÄLISEN VUOROVAIKUTUKSEN TUKEMINEN VARHAISKASVATUKSESSA: Menetelmäkansio päiväkotit Tammenterhoon		
Tutkinto Sosionomi (AMK)		
Tiivistelmä Opinnäytetyön tarkoituksena oli lisätä varhaiskasvatuksen henkilöstön keinoja vanhemman ja lapsen välisen vuorovaikutuksen tukemiseen pedagogisten menetelmien avulla. Tavoitteena oli luoda menetelmäkansio vanhemman ja lapsen välisen vuorovaikutuksen tukemiseksi varhaiskasvatuksessa. Opinnäytetyön aihe on erittäin ajankohtainen varhaiskasvatuksen ollessa muutoksessa, kun perheen kanssa tehtävä yhteistyö lisääntyy yhteiskunnallisten vaatimusten vuoksi ja perheiden arki on erilaista kuin aiemmin. Opinnäytetyö toteutettiin toiminnallisena opinnäytetyönä yksityiseen päiväkotit Tammenterhoon Pornaisiin, josta aihe on lähtöisin. Vanhemman ja lapsen välinen vuorovaikutus on erittäin tärkeä osa-alue lapsen sosiaalis-emotionaalisten taitojen kehittämisessä. Nämä taidot ovat tärkeitä ihmisen kokonaisvaltaisen hyvinvoinnin sekä perheen sisäisen kommunikoinnin kannalta. Lapsen ja vanhemman välisellä vuorovaikutuksella on tärkeä merkitys pitkälle elämään, jopa aikuisuuteen saakka. Opinnäytetyössä on käytetty menetelminä avointa haastattelua ja havainnointia. Lisäksi aiheesta kerättiin tietoa teorian ja tutkimusten avulla. Menetelmäkansioon on koottu keskeisiä menetelmiä vanhemman ja lapsen välisen vuorovaikutuksen tukemiseksi varhaiskasvattajille. Menetelmien valinnassa on huomioitu haastattelun ja havainnoinnin tulokset. Menetelmäkansio on jaoteltu neljään teemaan. Johtopäätöksenä voidaan todeta, että työlle asetetut tavoitteet saavutettiin. Menetelmäkansio on käytännönläheinen ja teorian perustuva. Työntekijätahoa osallistettiin läpi työn ja vuorovaikutuksellinen osaaminen tehtiin näkyväksi. Työssä huomioitiin yhteiskunnallinen sekä yksilöllinen näkökulma lapsen ja vanhemman välisen vuorovaikutuksen tukemisessa.		
Asiasanat vuorovaikutus, menetelmällisyys, kasvatusyhteistyö, vanhemmuuden vahvistaminen, varhaiskasvattajan osaaminen		

Abstract

Author(s)	Type of publication	Published
Rautanen, Anna	Bachelor's thesis	Autumn 2019
Savolainen, Jenny	Number of pages	
Vuori, Mira	57	
Title of publication		
SUPPORTING THE PARENT-CHILD INTERACTION IN EARLY CHILDHOOD EDUCATION: A method folder for day care centre Tammenterho		
Name of Degree		
Bachelor of Social Services		
Abstract		
The purpose of the thesis was to add methods for the staff of early childhood education to support the parent-child interaction with the help of pedagogic methods. The objective was to create a method folder to support the parent-child interaction in early childhood education. The subject of the thesis is extremely topical now when the early childhood education is in change and the cooperation with the families increases because of social phenomena and the everyday life of families is different than earlier. The thesis was carried out for the private day care centre Tammenterho as a functional thesis. The parent-child interaction is an extremely important part of the development of the social-emotional skills of the child. These skills are important from the point of view of comprehensive welfare and the communication inside the family. The parent-child interaction has important significance in life even until adulthood. An open interview and observation were used as methods in the thesis. Furthermore, the information about the subject was gathered with the help of theory and studies. In the method folder central methods were collected for the early childhood educator to support the parent-child interaction. While choosing the methods attention was paid to the results of the interview and observations. The method folder was divided into four themes. As a conclusion we can state that the objectives set for the work were achieved. The method folder is practical and based on the theoretical information. The commissioners' needs and views were taken into account throughout the work and the interactive knowledge was made seen. In the work attention was paid to a social and individual point of view when supporting parent-child interaction.		
Keywords		
interaction, methodology, upbringing cooperation, supporting parenthood, early childhood educator's competencies		

SISÄLLYS

1	JOHDANTO	2
2	OPINNÄYTETYÖN LÄHTÖKOHDAT	4
2.1	Tarkoitus ja tavoite	4
2.2	Päiväkoti Tammenterho	5
3	VANHEMMAN JA LAPSEN VÄLINEN VUOROVAIKUTUS	6
3.1	Vuorovaikutuksen merkitys	6
3.2	Vanhempi vuorovaikutuksen tukijana	8
3.2.1	Kiintymyssuhde ja varhainen vuorovaikutus	9
3.2.2	Vuorovaikutuksen ilmeneminen	10
4	VANHEMMAN JA LAPSEN VÄLISEN VUOROVAIKUTUKSEN TUKEMINEN VARHAISKASVATUKSESSA	14
4.1	Kasvatusyhteistyö toiminnan perustana	14
4.2	Lapsi toiminnan keskiössä	16
4.3	Vuorovaikutuksen tukeminen ja vanhemmuuden vahvistaminen	19
4.4	Varhaiskasvattajan osaamisen monimuotoisuus	21
5	OPINNÄYTETYÖN TOTEUTUS	24
5.1	Toiminnallinen kehittämistyö	24
5.2	Kehittämismenetelmät ja tiedonkeruu	24
5.3	Haastattelu	26
5.4	Havainnointi	30
5.5	Aineiston dokumentointi ja analysointi	34
5.6	Menetelmäkansio	36
5.6.1	Rajaus	36
5.6.2	Sisältö	37
5.6.3	Arviointipalaute	40
5.6.4	Käyttöönotto	41
6	ARVIOINTI	42
7	YHTEENVETO JA JOHTOPÄÄTÖKSET	44
	LÄHTEET	47
	LIITTEET	53
	Liite 1. Haastattelulomake	54
	Liite 2. Havainnointilomake	56
	Liite 3. Arviointilomake	57

1 JOHDANTO

Lapsen ja vanhemman välisestä vuorovaikutuksesta on puhuttu laajasti jo pitkään. Viimeisen vuosikymmenen aikana on tehty yhä enemmän havaintoja siitä, että lapsen ja vanhemman välinen varhainen vuorovaikutus on avainasemassa lapsen kokonaisvaltaisessa kehityksessä (Axford, Sonthalia, Wrigley, Goodwin, Ohlson, Bjornstad, Barlow, Schrader-Mcmillan, Coad & Toft 2015, 15). Lapsella on syntymästään alkaen kyky ja tarve olla vuorovaikutuksessa. Lapsi tarvitsee vanhemman läsnäoloa ja tunnetta siitä, että vanhempi iloitsee ja nauttii hänen kanssaan olemisesta ja välittää aidosti. Vuorovaikutuksen kautta syntyvän perusturvallisuuden ja luottamuksen kokemukset heijastuvat suoraan lapsen myöhempään elämään. Varhainen vuorovaikutus vaikuttaa lapsen ihmissuhteisiin ja luo pohjaa hyvälle itsetunnolle ja minäkuvalle sekä kehittää empatiakykyä. (Mannerheimin Lastensuojeluliitto 2018a.)

Vuorovaikutuksen kehittymiseen vaikuttavat muun muassa lapsen ja vanhemman välinen kiintymyssuhde sekä lapsen sosiaalis-emotionaalinen kehitys, kasvuympäristö ja kulttuuri (Ahonen 2017, 16-18). Vuorovaikutuksellinen ja turvallinen ympäristö kehittää lapsen omaa ajattelua sekä edistää toimivaa vuorovaikutusta, jolloin itsensä ja muiden ymmärtäminen lisääntyy merkittävästi. Lapsi on kiintymyssuhteessa ensimmäiset elinvuotensa äidin kanssa (Sinkkonen 2019), ja sittemmin lapsen vuorovaikutus lisääntyy muihin perheenjäseniin ja vähitellen muun muassa päiväkotiin.

Vanhemman ja lapsen väliseen vuorovaikutukseen ja sen laatuun tulisi kiinnittää huomiota varhaiskasvatuksessa. Vanhemman ja lapsen välisen vuorovaikutuksen tukeminen on parhaimmillaan ennaltaehkäisevää työtä ja matalan kynnyksen palvelua. Varhaiskasvattajilla on loistava tilaisuus päästä perheiden lähelle ja tukea vanhemman ja lapsen välistä vuorovaikutusta. Varhaisella puuttumisella, huolen puheeksi ottamisella ja vuorovaikutuksen tukemisella voidaan kehittää lapsen ja vanhemman välistä vuorovaikutussuhdetta ja estää sen mahdollisen puutteen takia ilmenevät ongelmat tulevaisuudessa.

Opinnäytetyö on toiminnallinen, ja tavoitteena oli luoda menetelmäkansio vanhemman ja lapsen välisen vuorovaikutuksen tukemiseksi varhaiskasvatuksessa. Opinnäytetyö toteutettiin toimeksiantajan kanssa tiiviissä yhteistyössä Pornaisissa sijaitsevaan päiväkoti Tammenterhoon. Opinnäytetyön teoreettinen perusta koostuu kirjallaisista tutkimuksista sekä Tammenterhoon tehdyistä haastattelusta ja havainnoinnista. Toiminnallisen opinnäytetyön aihe on lähtöisin toimeksiantajalta. Aikaisemmin toimeksiantajalla ei ole ollut käytössään konkreettista materiaalia, jonka avulla tukea lapsen ja vanhemman välistä vuorovaikutussuhdetta varhaiskasvatuksessa.

Toiminnallisen opinnäytetyön ajatuksena oli kehittää arkilähtöisiä menetelmiä, jotka tukevat vanhemman ja lapsen välistä vuorovaikutusta kaikkien perheiden osalta. Menetelmiä voidaan hyödyntää muun muassa päiväkodin tulo- ja lähtötilanteissa sekä vasu- ja vartti-keskusteluissa. Näiden edellä mainittujen tilanteiden lisäksi menetelmäkansiota voidaan hyödyntää arjessa järjestämällä esimerkiksi teemaviikkoja tai muita hetkiä, jolloin menetelmiä hyödynnetään ennaltaehkäisevinä, matalan kynnyksen työkaluina.

Varhaiskasvattajat kohtaavat työssään paljon tilanteita, joissa vanhemman ja lapsen välinen vuorovaikutus on puutteellista, ja se näkyy päiväkodissa ristiriitoina, kommunikaation ongelmina, häiriökäyttäytymisenä sekä haastattelussa esiin nousseena lievänä aggressiivisuutena. Haastaviin tilanteisiin voidaan vaikuttaa edistämällä tunne-, vuorovaikutus- ja ongelmanratkaisutaitoja ja poistamalla tai lievittämällä käytöshäiriölle altistavia tekijöitä. Käytöshäiriöt ovat yleinen syy siihen, että ongelmat kasvavat tulevaisuudessa, mikä saat-
taa pahimmillaan johtaa siihen, että lapset ohjautuvat mielenterveyspalveluihin (Käypähoito 2018).

Opinnäytetyön toiminnallisena tuotoksena valmistunut menetelmäkansio vastaa tulevaisuuden haasteisiin varhaiskasvatuksen ollessa muutoksessa. Varhaiskasvatuslain lakiuudistus tuli voimaan 1.9.2018, minkä vuoksi varhaiskasvatuksen kelpoisuudet tulevat muuttumaan 1.1.2030 mennessä. Varhaiskasvatuksen lakiuudistuksessa sosionomeille on säädetty uusi ammattinimike: varhaiskasvatuksen sosionomi. Lakiuudistuksen myötä varhaiskasvatuksen sosionomin tehtävänkuvaan tulee sisällyttämään sosionomitutkimuksen tuottamaa moniammatillista yhteistyötä sekä varhaiskasvatuksen ja sosiaali- ja terveydenhuollon yhteistyön toteuttamista, perheiden palveluohjausta sekä perheiden kasvatusyhteistyön ja yhteisöllisyyden vahvistamista. Menetelmäkansion avulla Tammenterhon varhaiskasvattajat voivat toimia ikään kuin edelläkävijöinä alan kehittyessä kohti koko perhehuomioivaa palvelukokonaisuutta. (Opetus- ja kulttuuriministeriö 2019; Talentia 2019.)

2 OPINNÄYTETYÖN LÄHTÖKOHDAT

2.1 Tarkoitus ja tavoite

Opinnäytetyön tarkoituksena oli lisätä varhaiskasvatuksen henkilöstön keinoja vanhemman ja lapsen välisen vuorovaikutuksen tukemiseen pedagogisten menetelmien avulla. Tavoitteena oli luoda menetelmäkansio vanhemman ja lapsen välisen vuorovaikutuksen tukemiseksi varhaiskasvatuksessa. Menetelmäkansion avulla koko työyhteisö voi kehittää yhteiset suuntaviivat ja tavat, joiden mukaan toimia haastavissakin tilanteissa.

Keskustellessamme toimeksiantajan kanssa kävi ilmi, että lasten ja vanhempien välisen vuorovaikutuksen tukemiseen tarvittaisiin keinoja. Varhaiskasvattajat kertoivat, että he kohtaavat työssään tilanteita, joissa lapset eivät kuuntele vanhempaa tulo- ja lähtötilanteissa, ja eteistilanteet muodostuvat kaoottisiksi vanhempien ja lasten tunteiden kuumen tuessa. Varhaiskasvattajat kokivat, että heidän kertomiaan päivän kuulumisia, varsinkin rakentavalta osa-alueelta, ei haluta kuulla, tai heidät ymmärretään väärin. Varhaiskasvattajat toivoivatkin menetelmiä, joita voisi hyödyntää matalan kynnyksen keinoin kaikkien perheiden kanssa. Niiden tarkoituksena tulisi olla vanhempien ja lasten välisen vuorovaikutuksen tukeminen sekä ennaltaehkäisevä työ.

Työ varhaiskasvatuksessa vaatii koko ajan kehittymistä työntekijätasolla, ja menetelmäkansio tarjoaa keinoja siihen. Varhaiskasvatuslain lakiuudistus tuli voimaan 1.9.2018, minkä vuoksi varhaiskasvatuksen kelpoisuudet tulevat muuttumaan 1.1.2030 mennessä. Lakiuudistuksessa sosionomeille on säädetty uusi ammattinimike: varhaiskasvatuksen sosionomi. Lakiuudistuksen myötä varhaiskasvatuksen sosionomin tehtävänkuvaan tulee sisältymään sosionomitutkinnon tuottamaa moniammatillista yhteistyötä sekä varhaiskasvatuksen ja sosiaali- ja terveydenhuollon yhteistyön toteuttamista, perheiden palveluohjausta sekä perheiden kasvatusyhteistyön ja yhteisöllisyyden vahvistamista. Jatkossa varhaiskasvatus palvelee laaja-alaisemmin koko perhettä.

Vaikka lakiuudistus tapahtuukin tulevaisuudessa ja sosionomin tehtävänkuva muodostuu tarkemmin vasta lain voimaantulon jälkeen, on varhaiskasvatuksessa hyvä hallita perhelähtöisiä, vuorovaikutusta tukevia menetelmiä jo nyt. Opinnäytetyö tuo varhaiskasvatukseen menetelmiä tulevaisuutta ajatellen ja täten antaa mahdollisuuden päiväkotitammenterhon varhaiskasvattajille toimia ikään kuin edelläkävijöinä alan kehityksessä. (Opetus- ja kulttuuriministeriö 2019; Talentia 2019.)

2.2 Päiväkoti Tammenterho

Opinnäytetyön kohdeorganisaationa toimi yksityinen päiväkoti Tammenterho, joka sijaitsee maaseudulla Pornaisten kunnassa. Tammenterho on päiväkoti, joka tarjoaa päivähoitoa 0-6-vuotiaille lapsille, ja sen tavoitteena on pyrkiä mahdollisimman kodinomaiseen ympäristöön, jossa on lämmin ja avoin ilmapiiri niin lasten, varhaiskasvattajien kuin vanhempienkin kesken. Avoimen ilmapiirin luomisessa erittäin tärkeää on päivähoitopaikan ja kodin välinen yhteistyö, johon Tammenterhossa erityisesti panostetaan. Lapsille järjestetään perushoidon lisäksi tavoitteellista toimintaa, mutta suunnitellun ohjelman lomaan jätetään runsaasti tilaa myös lasten vapaalle leikille ja toiminnalle. Toimintaa suunnitellaan lapsilähtöisesti ottaen huomioon yksilön ja ryhmän mielenkiinnonkohteet ja tarpeet unohtamatta kodinomaisuutta, rauhallisuutta sekä spontaania mielikuvituksen tuottamaa toimintaa. (Honkanen 2019.)

Päiväkoti Tammenterho sijaitsee maalaismaisemissa, peltojen ja metsien ympäröimänä. Päiväkodilla on pihallaan kiipeilyteline, keinut, leikkimökki ym. leikkivälineet, mutta lapsilla on myös mahdollisuus ulkoilla luonnossa erilaisissa maastoissa useasti viikossa, mikä tukee motoriikan kehitystä erinomaisesti. Päiväkodin kanssa samassa pihassa toimii viljailutila, joka luo kevääälle ja syksylle mielenkiintoista tapahtumaa, kun traktorit ja puimurit näkyvät päivittäin työn touhussa. Sisätiloissa on kahden ryhmän toimintatilat, lepohuoneet sekä leikkihuoneet, yhteiset eteistilat sekä ruokatila. Päiväkodilla on myös omat lemmikit; akvaariokalat, jotka ovat viihdyttämässä lapsia. Niitä hoidetaan ja tutkitaan innokkaasti yhdessä päivittäin. Koska päiväkodilla ei ole omaa salia, joka mahdollistaisi liikunnan sisätiloissa, järjestetään sisäliikunta lähistöllä sijaitsevassa työväentalon salissa. Talvella työväentalon pihamaalla käydään laskemassa mäkeä. (Honkanen 2019.)

3 VANHEMMAN JA LAPSEN VÄLINEN VUOROVAIKUTUS

3.1 Vuorovaikutuksen merkitys

Vuorovaikutuksella tarkoitetaan kahden tai useamman ihmisen vastavuoroista kommunikaatiota. Ihmiset ovat vuorovaikutuksessa keskenään silloin, kun he ovat toistensa seurassa. (Launonen 2007, Koivusen & Lehtisen 2016, 175 mukaan.) Ihmisten välinen kommunikaatio voi olla yksi- tai kaksisuuntaista. Yksisuuntaisessa kommunikaatiossa vastaanottajaosapuoli ei voi vaikuttaa viestin sisältöön. Kaksisuuntaisessa kommunikaatiossa puolestaan molemmat osapuolet vaikuttavat toisiinsa, jolloin voidaan puhua aidosta vuorovaikutuksesta. Vuorovaikutus on ihmisten välistä jatkuvaa tilannesidonnaista tulkintaa, jonka aikana viestitään toisille, vaikutetaan heihin, luodaan yhteyttä ja saadaan palautetta omasta toiminnasta. (Vilén, Leppämäki & Ekström 2008, 18.) Yksi elämän peruskysymyksistä on se, miten ihminen on suhteessa toisiin ihmisiin. Parhaat eväät selviytyä saa se, joka lapsena saa riittävästi vanhempiensa tukea. Vuorovaikutustaidoilla sekä kyvyllä ilmaista itseään ja ymmärtää muita on tärkeä merkitys identiteetille, toimintakyvylle ja hyvinvoinnille. (Hermanson 2019.)

Lapsi on syntymästään alkaen riippuvainen vanhemman vuorovaikutuksesta. Lapsi tarvitsee vanhemman läsnäoloa ja tunnetta siitä, että vanhempi iloitsee ja nauttii hänen kanssaan olemisesta ja välittää aidosti. Hyvän vuorovaikutuksen kautta syntyvän perusturvallisuuden ja luottamuksen kokemukset heijastuvat suoraan lapsen myöhempään elämään. (Mannerheimin Lastensuojeluliitto 2018a.) Vanhemman ja lapsen välinen ihmissuhde on erityinen monella tavalla. Puhuttaessa lapsen ja vanhemman välisestä vuorovaikutussuhteesta voidaan todeta, että sillä on suuri merkitys yhteisön lisäksi myös subjektiivisesti. (Ahonen 2017, 18-26.)

Vuorovaikutuksessa yksi keskeisimmistä asioista on sosiaalis-emotionaalisten taitojen kehittyminen, jota tuetaan kodin lisäksi varhaiskasvatuksessa. Vuorovaikutuksen kokonaisvaltaisen kehityksen kannalta on tärkeää, että lapsen ja vanhemman välinen vuorovaikutus tehdään näkyväksi myös varhaiskasvatussuunnitelmassa, jolloin lasta voidaan tukea systemaattisesti vuorovaikutusta edistävien taitojen opettelussa. (Mannerheimin Lastensuojeluliitto 2018a.) Kaikilla lapsen kanssa toimivilla aikuisilla on tärkeä rooli kasvun ja kehityksen tukemisessa. Sosiaalisten taitojen kehitykseen vaikuttavat vahvasti myös emotionaaliset taidot, minkä vuoksi niistä puhutaan yhtenevänä terminä. (Ahonen 2017, 16-20.) Varhaiskasvatuksessa tulee painottaa pedagogisissa toiminnoissa sosiaalisiin taitoihin sekä sosiokognitiivisten taitojen tukemiseen ja kehittämiseen enemmän kuin akateemiseen osaamiseen. Akateeminen osaaminen muodostuu vähitellen rinnalle, mutta tulevien

ystävyyssuhteiden vuoksi on ehdottoman tärkeää, että lapsen sosiaaliset taidot harjaantuvat ennen kouluikää. Kouluiässä lapsi voi harjoitella akateemisia taitoja, mutta mikäli sosiaalinen kehittyminen on jäänyt jostain syystä puutteelliseksi, on ryhmässä oleminen vaikeaa ja akateemisten taitojen hallinnan opettelu hankaloituu. (Hartonen 2018, 21.)

Erityisesti äidin ja lapsen välisellä vuorovaikutussuhteella on suuri merkitys lapsen sosiaalisen-emotionaaliseen kehitykseen, mutta lisäksi siihen vaikuttavat olennaisesti kasvuympäristö, geeniperimä sekä kulttuuri (Ahonen 2017, 16-18). Vuorovaikutuksellinen ja turvallinen ympäristö kehittää lapsen omaa ajattelua ja sosiaalista kanssakäymistä sekä edistää toimivaa vuorovaikutusta, jolloin itsensä ja muiden ymmärtäminen sekä kunnioittaminen lisääntyy merkittävästi. Sosiaalis-emotionaalisten taitojen kehitys vuorovaikutuksessa on tärkeää, jotta lapsen omanarvon tunne kehittyy ikätasoisesti, ja hän pystyy luottamaan omiin taitoihinsa ja kykyihinsä. Omien taitojensa lisäksi lapsi opettelee luottamaan häntä ympäröiviin ihmisiin. (Hermanson 2019.) Tutkimuksen mukaan vanhemman ja lapsen välinen vuorovaikutus on avainasemassa lapsen sosiaalisen-emotionaalisen kehityksen lisäksi myös lapsen varhaiselle kielitaidolle ja kognitiiviselle kehitykselle (Axford, Sonthalia, Wrigley, Goodwin, Ohlson, Bjornstad, Barlow, Schrader-Mcmillan, Coad & Toft 2015, 15). Lasten kehitystä (erityisesti kielellistä) ja kehitysympäristöjä tulisi tukea, minkä lisäksi tulisi vähentää käytöshäiriöiden riskitekijöitä yksilö- ja yhteiskuntatasolla (Käypähoito 2018).

Sosiaalisten taitojen lisäksi vanhempien ja varhaiskasvattajien tulisi vahvistaa lapsen emotionaalista viestintää ja käsitellä tunneilmaisua yhdessä tukeakseen mahdollisimman hyvin lapsen sosiaalisia eli vuorovaikutteisia suhteita. Emotionaalisella kehityksellä tarkoitetaan tunteiden tunnistamista, sanoittamista ja kykyä ajatella asioita toisen näkökulmasta. (Ahonen 2017, 16-20.)

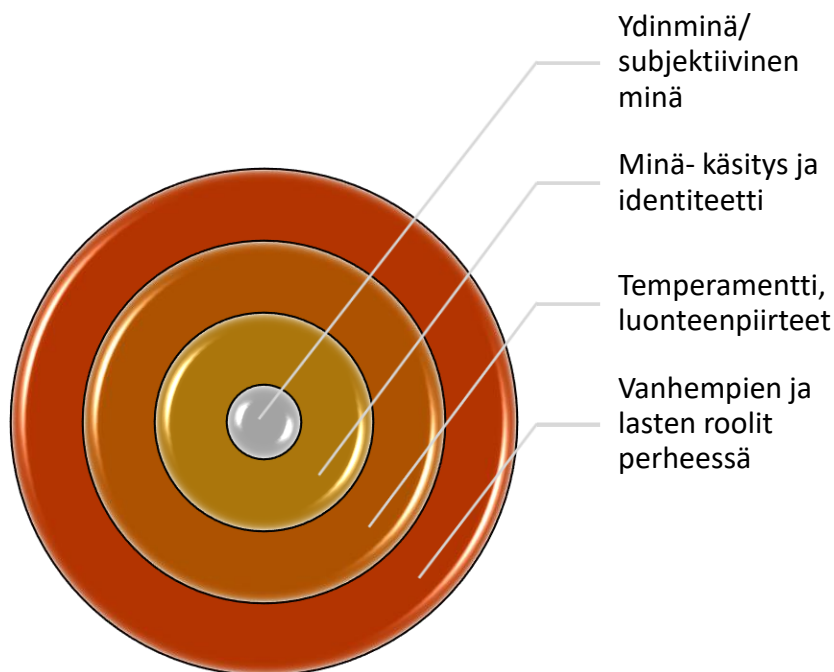
Kyky tuntea empatiaa kanssaihmiä kohtaan on merkittävä tunnetaito. Empaattiset lapset ovat sensitiivisempiä ja ymmärtävät syvällisemmin niin omaa kuin muidenkin käyttäytymistä verrattuna vähemmän empaattisiin lapsiin. Empatian avulla lapsi voi pärjätä menestyksekkäästi sosiaalisissa suhteissaan. (Ahonen 2015, 34.)

Myös psykologi Hetti Hakanen (2017, 4) Turun yliopistosta kirjoittaa väitöksessään Vanhemman ja lapsen välinen vuorovaikutus varhaisen stressin näkökulmasta, että Biringen (1998, 2008) mukaan vuorovaikutus on emotionaalista saatavilla oloa, jota voidaan arvioida tarkastelemalla, onko suhteessa läsnäoloa ja yhteyttä. Suomen mielenterveys ry (2019) kiteyttää asian niin, että läsnäolo on toisen kohtaamista aidosti arvokkaana ihmisenä. Kuuntelun taito on yksinkertainen ja kohtaaminen tuo mahdollisuuksia tulla kuulluksi. Aina kuitenkin läsnäolon ja kuuntelun toteuttaminen ei tule luonnostaan.

3.2 Vanhempi vuorovaikutuksen tukijana

Viimeisen vuosikymmenen aikana on tehty yhä laajemmin havaintoja siitä, että lapsen ja vanhemman välinen varhainen vuorovaikutus on avainasemassa lapsen kokonaisvaltaisessa kehityksessä (Axford, Sonthalia, Wrigley, Goodwin, Ohlson, Bjornstad, Barlow, Schrader-Mcmillan, Coad & Toft 2015, 15). Varhaisen oppimisen asiantuntija Rebecca Swartzin (2015) mukaan lapsen varhaisvuodet ovat kriittistä aikaa lapsen kehitykselle. Mikäli lapsen kehitykselle luodaan turvallinen perusta, on hän valmis vastaanottamaan ja oppimaan uusia asioita. Jos lapsi on jatkuvasti stressaantunut ja kasvuympäristö sekä vuorovaikutus on levotonta, ei hän kykene kehittymään, oppimaan eikä tutkimaan ympärillään olevaa maailmaa kokonaisvaltaisesti. (Henry 2016.)

Vuorovaikutus liittyy olennaisesti ihmisen psyyken kokonaisvaltaiseen kehittymiseen ja sen eri osa-alueisiin. Ihmisen psyyke on monimuotoinen kokonaisuus, niin kuin on vuorovaikutuksen kehittyminenkin. Kaikki asiat ja tekijät ovat suhteessa toiseen ihmiseen. Vuorovaikutuksessa sekä vanhemman että lapsen subjektiiviset ominaisuudet tuovat oman kulmansa yhteiseen vuorovaikutukseen. Vanhemman tulee tiedostaa psyyken kannalta olennaisia vuorovaikutustekijöitä, jotka on kuvattu alla (kuvio 1). (Vilén, Leppämäki & Ekström 2008, 19.)

Kuvio 1. Vuorovaikutuksen tukemiseen liittyvät tekijät ihmisen psyyken kannalta (mukailtu Vilén, Leppämäki & Ekström 2008, 19)

3.2.1 Kiintymyssuhde ja varhainen vuorovaikutus

Englantilainen psykiatri John Bowlby on kehittänyt kiintymyssuhdeteorian. Bowlbyn mukaan kiintymyssuhdeteoriassa on kyse lapsen vaistonvaraisesta turvallisuuden tunteen hakemisesta ja varhaisesta leimaantumisesta. Nämä ovat elintärkeitä lapsen eloonjäämisen kannalta sekä terveen psyyken kehittymisen näkökulmasta. Varhaisilla erokokemuksilla saattaa olla vaikutusta antisosiaaliseen käytökseen ja psyykkisiin ongelmiin. (Sinkkonen 2003, 92-93.)

Kiintymyssuhdeteorian mukaan on olemassa turvallinen, turvaton, välttelevä, ristiriitainen ja organisoitumaton kiintymyssuhde. Turvallisessa kiintymyssuhteessa vanhempi on sensitiivinen lapsensa tarpeille, jolloin lapsella on paremmat mahdollisuudet kasvaa sosiaalisesti, avoimeksi ja tasapainoiseksi aikuiseksi. (Kauppi & Takalo 2014, 18-19.) Turvattomassa kiintymyssuhdemallissa lapsi kokee, ettei hänen tarpeisiinsa vastata fyysisesti eikä psyykkisesti. Lapsi yrittää ottaa kontaktia vanhempaan, mutta ei saa vastareaktiota aikaan, ja tämä vaarantaa lapsen tunteiden käsittely- ja säätelytaidon normaalin kehittymisen. (Korkalainen 2019.)

Välttelevässä kiintymyssuhdemallissa lapsella on myönteinen käsitys itsestään ja kielteinen muista ihmisistä. Lapsi on pärjäävä, eikä heikkouksia tai epävarmuuden tunteita näytetä ulospäin. Tämän taustalla on torjuttu tuleminen vuorovaikutuksessa. Emotionaalinen riippumattomuus kuvastaa välttelevää kiintymyssuhdetta. (Väestöliitto 2019.) Ristiriitaisessa kiintymyssuhdemallissa vanhemman käytös ei ole johdonmukaista, jolloin lapsi ei pysty ennakoimaan tunnereaktioita tai syy-seuraussuhteita. Välillä lapsi saa osakseen huomiota, ja toisaalta taas ei lainkaan. Emotionaaliset viestit lapselle voivat olla lähes rai-vokkaita tunnelatauksia tai vastaavasti ilmeettömiä, eleettömiä ja passiivisia. Lapsi oppii näin ollen välttämään ristiriitatilanteita ja on varuillaan koko ajan. (Haikola 2019.) Organisoitumattomassa kiintymyssuhteessa lapsi pelkää vanhempaa, jolloin kiintymyssuhde ei ole turvallinen. Tällaisen kiintymyssuhteen omaava lapsi on kokenut traumoja ja tarvitsee niiden käsittelyyn ammattilaisen apua. Organisoitumaton kiintymyssuhde voi kantautua sukupolvelta toiselle vanhempien kokemien traumojen vuoksi. (Sinkkonen 2019.) Organisoitumattomassa kiintymyssuhdemallissa elävän tunnemaailma on kaoottinen, jolloin on vaikea muodostaa kuvaa itsestä tai itsestä toisen kanssa. Lapsi saattaa hakea lohtua keneltä tahansa vieraaltakin ihmiseltä tai vetäytyä täysin omaan kuoreensa pyytämättä apua. Organisoitumaton kiintymyssuhdemalli on lapsen kannalta aina vaarallinen. (Vilén, Leppämäki & Ekström 2008, 42.)

Vanhemman ja lapsen välisiä vuorovaikutuksellisia hetkiä ja tilanteita voidaan jakaa eri ikäkausille. Lapsen ensimmäisen kahden elinkuukauden aikana vuorovaikutus

vanhemman kanssa on lähinnä imetyshetkiä, nukuttamis- ja itku- sekä rauhoittamistilanteita. 2-5 kuukauden ikäisen lapsen kanssa vanhempi leikkii sosiaalista vuorovaikutusleikkiä ilman leluja, kun taas 5-9 kuukauden iässä vuorovaikutus ilmenee yhteisenä jaettuna leikkinä lelujen kanssa. 8-12 kuukauden ikäisen lapsen mikä tahansa hoiva-, leikki- tai erotilanne sisältää tunteiden yhteensovittamista. Tällöin vuorovaikutustilanteelle tyypillistä ovat yhteinen jaettu tarkkaavaisuus ja toisen mielenliikkeiden lukeminen eli reflektiivisyys. 18-24 kuukauden iässä vuorovaikutus lapsen ja vanhemman välillä muuttuu leikin kautta opetustilanteiksi ja rajojen harjoittelemiseksi. (Hakanen 2017, 11.)

Sosiaalis-emotionaalinen kasvu ja kehitys alkavat varhaislapsuudessa ja jatkuu läpi elämän. Lisäksi tulee huomioda, että jokainen vuorovaikutustilanne on uusi ja erilainen. Pieni lapsi pohjaa jo olemassa olevia taitojaan uusiin vuorovaikutuksellisiin tilanteisiin ja jäsentää näiden kokemusten perusteella omaa käyttäytymistään. Suurin vaikutus vuorovaikutuksen syntymiseen on lapsen ja äidin välisellä suhteella, joka on ainutkertainen ja arvokas ja joka antaa valmiuksia tuleviin vuorovaikutussuhteisiin. Vanhemman ja lapsen välisen vuorovaikutuksen taso muuttuu lapsen iän ja kehitystason sekä meneillään olevan hetken mukaan. Kokonaisvaltaista kehitystä voidaan kuvailla moniulotteiseksi vaiheeksi, johon kuuluu eteenpäin menoa ja toisaalta myös luonnollisia taantumia. (Ahonen 2017, 16-25.) Lapsen vuorovaikutuksellista käyttäytymistä ei voida selittää täysin vain vanhempi-lapsi suhteella, vaan siihen vaikuttavat mm. kasvuilmapiiri ja yksilölliset ominaisuudet, jotka puolestaan vaikuttavat vastavuoroisesti ympäristön kanssa. Vanhempien väliseen vuorovaikutukseen vaikuttaa heidän sosiaalinen kyvykkyytensä, joka osaltaan toimii käyttäytymismallina lapselle ja näin ollen vaikuttaa lapsen sosiaaliseen käyttäytymiseen. (Kärkkäinen 2004, 58-76)

3.2.2 Vuorovaikutuksen ilmeneminen

Vuorovaikutus voi olla joko tiedostettua tai tiedostamatonta. Se voi olla sanallista tai sanatonta, puhetta, kosketusta, kirjoitettua tai kuvallista kieltä, eleitä, ilmeitä, ääntelyitä tai katseita. (Launonen 2007, Koivusen & Lehtisen 2016, 175 mukaan.)

Ahosen (2017, 58-59) mukaan vuorovaikutukseen liitetään usein sanat ja niistä muodostuvat lauseet sekä niiden luoma sisältö. On kuitenkin ilmeistä, että sanojen lisäksi vuorovaikutuksen tärkeä teema on nonverbaalinen viestintä. Nonverbaalisessa viestinnässä ei tarvita lainkaan sanoja, jolloin se on ensimmäinen lapsen ja vanhemman välinen vuorovaikutuksellinen muoto. Myöhemmässäkin vaiheessa nonverbaalisen, eli kehonkielen, viestinnän osuus on paljon suurempi kuin puheen tuottama osuus. Vilénin, Leppämäen & Ekströmin (2008, 19) mukaan nämä kaksi teemaa voivat olla ristiriidan aiheuttajia, mikäli puhe ja elekieli eivät vastaa toisiaan.

Vuorovaikutus ilmenee vanhemmassa kykynä vastata lapsen viesteihin (Biringen 1998, 2008, Tallie ym. 2012, Hakasen 2017, 5-7 mukaan). Vanhemman näkökulmasta vuorovaikutus lapseen on rajojen asettamista, kehityshaasteiden antamista ja sopivia virikkeitä suhteessa ikään ja kehitystasoon. Vanhemman tulee antaa lapselle tilaa tutkia ja tehdä aloitteita lapsen omista mielenkiinnonkohteista ja omasta halusta käsin sekä kunnioittaa lapsen omaa tilaa. Leikissä lapsen aloitteiden seuraaminen ja niihin vastaaminen, lapsen kuunteleminen ja kohtaaminen on tärkeää. Vanhemman toiminnan on oltava riittävän nopeaa, ennustettavaa ja johdonmukaista. Lapsessa vuorovaikutus näkyy responsiivisuutena, eli kyvykkyytenä vastata vanhemman aloitteisiin tunnetasolla, tehdä vuorovaikutuksellisia aloitteita vanhemman suuntaan ja pitää yllä vuorovaikutusta katseella, eleillä, ilmeillä ja ääntelyllä jo aivan varhaisen vuorovaikutuksen vaiheista lähtien. (Hakanen 2017, 5-7.)

Sosiaalis-emotionaaliseen kehitykseen liitetään usein myönteinen käyttäytyminen sekä kyky säädellä omia negatiivissävyytteisiä tunteita. Lapsi tarvitsee näiden taitojen opetteluun aikuisen mallia ja tunteiden käsittelytaitoja. On selvää, ettei pienellä lapsella ole kykyä säädellä omia tunteitaan ja ajatteluaan tarpeeksi hallitakseen itseään sosiaalisissa tilanteissa. Sosiaalis-emotionaalinen kehittyminen on paljon kognitiivista, eli tiedollista, osaaamista, jota opitaan kaikissa vuorovaikutustilanteissa. (Ahonen 2017, 16-18.) Jo pienet lapset havainnoivat muiden tekemistä kokonaisvaltaisesti käyttäen kaikkia aistejaan ja tekevät siten tulkintoja ihmisten todellisista tunnelatauksista. Koska lapsi ei välttämättä ymmärrä kaikkien sanojen merkitystä, kiinnittää hän tarkasti huomiota eleisiin, ilmeisiin ja kehon liikkeisiin. (Vilén, Leppämäki & Ekström 2008, 22.)

Vasta noin neljän ikävuoden jälkeen lapsi voi ottaa ajoittain vastuuta omasta itsesäätelystään. Siihen saakka aikuinen säätelee lapsen käyttäytymistä tämän kanssa. Lapsi opettelee näitä taitoja uhmaamalla aikuista, kokeilemalla rajoja ja opettelemalla erilaisia käyttäytymismalleja. Itsesäätelytaitojen opettelemisessa omien tunteiden ilmaisemisen ja tunnistamisen lisäksi lapsi harjoittelee ottamaan huomioon muiden ihmisten tunteita erilaisissa tilanteissa. Itsesäätelytaidot auttavat lasta kestävästi pettymyksiä paremmin ja jäsentämään tilannetta itselleen. Lapsi alkaa hahmottamaan vuorovaikutussuhteen luonnetta ja sitä, että hän on osallinen siihen, miten tilanne etenee. Lapsi peilaa itseään muihin myös vuorovaikutussuhteissa ja pyrkii tällä tavoin hahmottamaan omaa käyttäytymistään. Pettymyksen sietokyky on mittari sille, millä tasolla lapsi on itsesäätelyn opettelemisen kanssa. (Ahonen 2017, 18-26.) Itsesäätelystä tehdyn tutkimuksen mukaan itsesäätelytaidoilla on merkitystä lapsen motivoitumiseen, tulevaan koulumenestykseen ja vuorovaikutustaitojen hyvään laatuun. Itsesäätelytaidoilla voidaan lisätä ja tukea hyvää mielenterveyttä. (Eisenberg, Vaughan, & Hofer 2009, 163, 473-489.)

On ilmeistä, että lapsen sosiaalis-emotionaaliseen kehitykseen vaikuttaa oma ja toisen temperamentti. Temperamenttiin vaikuttavia tekijöitä ovat muun muassa sopeutuminen ympäristöön, lähestyminen tai vetäytyminen vuorovaikutuksessa toisten kanssa sekä oman toiminnan rytmittäminen suhteessa vuorovaikutukseen. (Ahonen 2017, 23-36.) Lapsen vaikuttaa olennaisesti reaktioiden intensiivisyys, jota hän opettelee käsittelemään itsesäätelyn kautta. Reaktion intensiivisyydellä tarkoitetaan lapsen suurta elekieltä, kun hän osoittaa omaa tahtotilaansa vuorovaikutustilanteessa. Pienen lapsen temperamenttisuus voi olla hyvin vaihtelevaa. Pienen temperamentin omaava siirtyy jouhevasti unen, ruuan, leikin ja siirtymätilanteiden väliä, kun taas voimakkaamman temperamentin omaava lapsi reagoi normaaleihinkin siirtymiin suurin tuntein ja elein. (Heikkilä 2018, 16.) Itsesäätelytaitojen ohella lapsi harjoittelee tarkkaavaisuuden kestoa ja sinnikkyyttä. Tarkkaavuus on olennainen ominaisuus, jotta pystyy olemaan läsnä sosiaalisissa suhteissa. (Ahonen 2017, 23-36.)

Vuorovaikutukseen liittyy olennaisesti myös vanhempien valmiudet mentalisaatiokyvyssä. Mentalisaatiokyvyllä tarkoitetaan vanhemman kykyä pohtia lapsentasoisesti tunteita ja ajatuksia, sekä tarpeita huomioiden kokonaisuus, lapsen ikä ja kehitystaso. Vanhempi yhdistää näihin tilanteisiin omat vuorovaikutustaitonsa ja ajatuksensa. (Mannerheimin lastensuojeluliitto 2019c.) Mentalisaatiokyky on myönteistä avoimuutta ja uteliaisuutta oppia asioita lapsen kanssa. Tähän liittyy myös vanhemman sensitiivinen ote ja kyky joustaa omista tulkinnoistaan ja kehittyä koko ajan muuttuvien arjen tilanteiden takia. Mentalisaatiokyvyn puuttuminen altistaa vanhemman sosiaalisiin ongelmiin, ja sen myötä ihmissuhteiden normaali vuorovaikutus jää puutteelliseksi. Vanhempi voi tällöin tehdä vääränlaisia johtopäätöksiä tilanteista, mikä voi tarkoittaa ylireagointia tai vastaavasti reagoimattomuutta. On tutkittu, että erilaiset mielenterveyden häiriöt ovat yhteydessä puutteelliseen mentalisaatiokykyyn. Mentalisaatiokyky vaihtelee erilaisten elämäntilanteiden myötä ja esimerkiksi vanhemman väsymys ja stressi voivat laskea normaalisti hyvää mentalisaatiokykyä hetkellisesti. (Kalland 2014, 30-36.)

Vanhemman toistuva passiivinen käytös ja lapsen liiaksi itsensä varaan jättävä vuorovaikutustyyli kielivät vuorovaikutuksen pulmasta. Toimimaton vuorovaikutus saa aikaan pahaa mieltä, pettymyksiä ja väärinymmärrettyjä tilanteita. (Hakanen 2017, 10.) Jos vuorovaikutus lapsen ja aikuisen välillä on laiminlyövä, etäistä, vihamielistä, tunkeilevaa, lapsen aloitteita katkaisevaa tai muutoin epäjohdonmukaista, voi se vahingoittaa lasta (Kalland 2014, Koivusen & Lehtisen 2016, 174 mukaan).

Kun vuorovaikutukseen lisätään osapuolten luonteenpiirteet, sosiaaliset kyvyt, kognitiiviset taidot, ympäristön ja menneisyyden vaikutus, saadaan aikaan vuorovaikutuksellinen

suhde. Vuorovaikutussuhde muuttuu sitä mukaa, kuinka monta ihmistä on vaikuttamassa toinen toisiinsa, ja millainen emotionaalinen ilmapiiri dialogisessa keskustelussa on. Vuorovaikutukseen vaikuttaa myös toisten ihmisten odotukset ja mahdolliset roolitukset, jotka lapsi vähitellen oppii ymmärtämään osaksi sosiaalisia taitojaan. Kuvitellaanpa tilanne, että lapsi on rauhallinen ja harjoittelee asioita verkkaasti ja hänen äitinsä on luonteenpiirteiltään vauhdikkaampi ja eloisampi. On selvää, että äiti joutuu mukauttamaan käyttäytymistään lapselle sopivammaksi, jotta vuorovaikutussuhde toimii parhaiten. Myöhemmässä ikävaiheessa lapsen tulee myös huomioida vanhemman persoonallisuus suhteessa omaan käyttäytymiseen. Sosiaalis-emotionaalisten taitojen kehittyminen on monisyinen asia ja siihen vaikuttavia tekijöitä on paljon. Hyvässä vuorovaikutussuhteessa nämä asiat tulee huomioiduksi ja tullaan ikään kuin vastaan toista. Suhteissa, jossa näin ei toimita, on vaara sille, että toinen jää huomiotta omana itsenään ja vuorovaikutussuhteessa kohtaaminen ja kuuleminen jäävät alhaiselle tasolle. (Ahonen 2017, 23-32.)

4 VANHEMMAN JA LAPSEN VÄLISEN VUOROVAIKUTUKSEN TUKEMINEN VARHAISKASVATUKSESSA

4.1 Kasvatusyhteistyö toiminnan perustana

Varhaiskasvatuslaissa (540/2018) on säädetty toiminnan tavoitteen olevan kehittää lapsen yhteistyö- ja vuorovaikutustaitoja sekä toimia yhdessä lapsen sekä vanhemman kanssa lapsen tasapainoisen kehityksen ja kokonaisvaltaisen hyvinvoinnin parhaaksi. Lain mukaan varhaiskasvattajan tulee tukea lapsen vanhempaa kasvatustyössä. (Finlex 2018.)

Viime vuosien aikana lasten varhaiskasvatussuunnitelmassa on noussut lasten osallisuuden rinnalla tärkeänä tekijänä vanhempien osallisuus, joka varhaiskasvatuksessa parhaimmillaan tarkoittaa sitä, että vanhemmat ovat erityisen kiinnostuneita lastensa arjesta päiväkodissa. Suurin muutos osallisuudessa näkyy siinä, että vanhempien sanoilla on suuri painoarvo varhaiskasvattajien mielestä ja vanhempien kanssa tehtävä yhteistyö on laajenemassa yhä enemmän. Myös varhaiskasvatuslaissa (540/2018, 3§ & 20§) painotetaan vanhempien sekä lasten osallisuutta varhaiskasvatuksessa. Lisäksi varhaiskasvatuslaissa mainitaan, että varhaiskasvatuksen tavoitteena on kehittää ja ylläpitää lasten vuorovaikutustaitoja ja varhaiskasvattajan tulee tehdä lasten sekä vanhempien kanssa yhteisen edun mukaista kasvatustyötä. Varhaiskasvatuksessa on kehitytty paljon viime vuosien aikana ja huomattu, että lasten hyvinvointiin liittyy olennaisesti koko perheen hyvinvointi. Kasvatusyhteistyö on vanhemman ja lapsen välisen vuorovaikutuksen tukemisessa tärkeää. (Opetushallitus 2018, 33-34.)

Vuorovaikutuksella ja vanhempien kanssa tehtävällä yhteistyöllä on tärkeä merkitys varhaiskasvatuksessa, ja se vaatii aina luottamuksellisen suhteen. Edellytys edellä mainittujen toteutumiseksi on, että vanhemmat ja varhaiskasvattajat tekevät yhteistyötä hyvässä hengessä. Luottamus ja sen kautta syntyvä vuorovaikutus sekä osapuolten välinen kunnioitus tukevat kasvatusyhteistyötä ja täten koko perhettä. Hyvän yhteistyön toteutumisen tavoitteena on kasvattajien ja vanhempien yhteinen sitoutuminen lapsen parhaan mahdollisen oppimisen, kehityksen ja kasvun tukemiseksi, ja hyvän ilmapiirin ansiosta on helpompaa työskennellä myös haastavissa tilanteissa. (Opetushallitus 2018, 32-33.) Myös Illinoisin yliopistossa tehty tutkimus koskien äitien kokemuksia lapsen siirtymisestä varhaiskasvatukseen ja koulutukseen osoittaa, että lapsen siirtyessä kotoa päivähoitoon on tärkeää, että vanhempi ja varhaiskasvattaja tekevät yhteistyötä, sillä se vaikuttaa lapsen kehitykseen. Varhaisen oppimisen asiantuntija ja tutkimuksen päätekijä Rebecca Swartz (2015) rohkaisee varhaiskasvattajia kiinnittämään erityisesti huomiota vuorovaikutussuhteen luomiseen perheiden kanssa. (Henry 2016.)

Raatikainen (2015, 51-52) on kirjoittanut kirjassaan, että luottamus on puolelle asettumista, puolustamista ja yhteenkuulumista. Tätä on myös varhaiskasvatuksen kasvatusyhteistyö parhaimmillaan - varhaiskasvattajat sekä perhe ajavat samaa etua ehdoitta. Hyvässä vuorovaikutuksessa voidaan sopia myös tiettyjä rajanvetoja, mikäli se tuntuu luontevalta. Lapsi on luontaisesti hyvin herkkä emotionaalisesti, ja vaikka hän ei sisäistäisi kaikkea ympärillään puhuttua, aistii hän tunteet, reagoititavat ja yleisen ilmapiirin. Kasvatusyhteistyössä onkin tärkeää, että tiettyjä asioita ei puhuta lainkaan lapsen kuullen. Varhaiskasvattaja voi omalla toiminnallaan rajata asioita, joissa on soveliasta lapsen olla mukana ja joissa ei. Hyvä vuorovaikutus vanhemman ja varhaiskasvattajan välillä on hyvä tavoite, muttei kuitenkaan aina mahdollinen, koska tulee tilanteita, jolloin vanhempi ei ole yhteistyökykyinen omien lähtökohtiensa takia.

Päivi Pihlaja ja Riitta Viitala (2018, 127-130) ovat kirjoittaneet kirjassaan, että jos vanhempi ei syystä tai toisesta kykene yhteistyöhön varhaiskasvattajan kanssa, tulee varhaiskasvattajan pohtia keinoja, millä yhteys ja yhteistyö vanhempien kanssa saadaan toimimaan. Yhteistyön toteuttaminen on aina ammattilaisen, tässä tapauksessa varhaiskasvattajan, vastuulla. Vuorovaikutussuhteessa on aina myös piirteitä vallan elementeistä, mutta ne eivät saa näkyä haitallisena varhaiskasvattajan ja perheen välisessä suhteessa. Valta ei kuitenkaan aina ole haitallinen tekijä, vaan se voidaan nähdä myös positiivisena henkisenä vallankäyttönä. Tällä tarkoitetaan, että vuorovaikutus on päättäväisyyttä, lempeää kieltämistä tai opettamista. (Mäkisalo-Ropponen 2011, 169-170.) Vuorovaikutustaitoa voi ja pitää kehittää koko ajan. Vuorovaikutustaitoa pidetään joissakin asiayhteyksissä itsensä selvänä asiana, jota se ei missään nimessä ole (Vilén, Leppämäki & Ekström 2008, 17).

Tiedon jakaminen puolin ja toisin kodin ja varhaiskasvatuksen välillä on erittäin tärkeää. Vanhempien kanssa kasvatusyhteistyötä tekemällä varhaiskasvattajat saavat arvokasta tietoa lapsesta ja perheestä. Vanhempien havainnot kotioloissa ja varhaiskasvattajien havainnot varhaiskasvatuksessa luovat kattavan kokonaisuuden perheen toiminnasta eri ympäristöissä ja eri tilanteissa. Tuntemalla lapsi ja koko perhe mahdollisimman hyvin, voidaan heidän suhdettaan tukea monipuolisesti. (Rantala & Uotinen 2018, 131-132.) Myös Pihlajan ja Viitalan (2018, 130-13) mukaan keskusteleavan tiedonjakamisen merkitys on suuri. Keskusteluissa saa monipuolisesti näkemyksiä erilaisista toimintatavoista. Esimerkiksi vuorovaikutusta vaativat tilanteet, kuten lapsen päiväunet saattavat erota toisistaan kotona ja päiväkodissa. Tällaisissa tilanteissa pitää muistaa se, että varhaiskasvattaja ja vanhempi katsovat tilannetta eri kasvu ympäristöjen kautta. Aikuisten välisessä yhteistyössä ei myöskään tule unohtaa lapsen ääntä ja näkyvillä oloa, vaan kannustaa ja tukea häntä positiivisesti.

Varhaiskasvattajan osalta kasvatusyhteistyöhön kuuluu myös huolen puheeksiotto, jos havainnoidaan että lapsen tai perheen tilanteessa jokin asia huolestuttaa. Huolen aiheuttajia voi olla monenlaisia, mutta keskeisintä sille on, että se vaarantaa lapsen elinympäristön turvallisuuden tai heikentää normaalia kasvua ja kehitystä jollain tasolla. Keskeinen tavoite huolen puheeksi ottamisessa on konkretisoida tilanne ja pyytää vanhempia avuksi, jotta huolen taso voidaan laskea kokonaan tai sitä voidaan vähentää huomattavasti. Puheeksiottotilanteessa pyritään hyvään vuorovaikutukseen ja perheen kokonaisvaltaiseen tukemiseen. Puheeksi ottamisessa käytetään dialogin menetelmiä ja osallisuuden näkökulmaa, jotka tukevat perheen kanssa tehtävää yhteistyötä. (Eriksson & Arnkil 2009, 20-22, 29-31.)

On selvää, ettei vanhempien tarvitse tavoitella täydellisyyttä pyrkiessään huomioimaan lapsen tarpeita. Arkiset ja tavalliset niin sanotut virheet vanhempien tulkinnoissa opettavat lasta joustavaksi ja lisäävät lapsen itsesäätelytaitoja. Riittävän hyvä vanhemmuus on lapsen kehityksen kannalta parempi kuin täydellinen vanhemmuus. Termit riittävän hyvä ja täydellinen vanhemmuus voivat tarkoittaa eri ihmisille eri asioita. Varhaiskasvatuksessa tulee sanoittaa perheille sitä, millainen on riittävän hyvä! (Kalland 2014, 30-32.)

Vanhemmalta sekä varhaiskasvattajalta vaaditaan ymmärrystä erilaisista temperamentteista, jotta lapsen kanssa vuorovaikutuksessa oleminen olisi kaikkia osapuolia miellyttävää toimintaa ja lapsen kehitystä tukevaa. Lasten erilaisia temperamentteja ei tule vertailla vaan lapsi tulee kohdata omana yksilönään sosiaalisissa suhteissa ja auttaa häntä mahdollisimman hyvin selviytymään uusista tilanteista. (Ahonen 2017, 27.) Vanhempia voi neuvoa antamaan lapselle positiivista palautetta oikeanlaisesta käytöksestä ja auttamaan lasta löytämään hyviä toimintamalleja vaikeissa tilanteissa. Vanhempia voi ohjeistaa asettamaan lapsen ikätasolle sopivia rajoja ja pyrkiä noudattamaan niitä johdonmukaisesti. Vanhemmille tulee antaa ohjeita ikätasolle sopivista seuraamuksista tilanteisiin, joissa lapsi käyttäytyy sopimattomasti. (Mielenterveystalo 2019.)

4.2 Lapsi toiminnan keskiössä

Lapsen näkökulmasta tärkeitä asioita varhaiskasvatuksessa ovat leikit, kaverit, turvallinen olo, kohdatuksi tuleminen ja aikuisen johdonmukainen käyttäytyminen. Lapsen perustarpeet, kuten uni, ruokailu, asianmukaiset vaatteet ja turvallisuuden tunne tulee tulla täytetyksi, jotta lapsi on vastaanottavainen uusille asioille, ja jotta hän voi opetella oppimisen taitoja ja kehittyä psyykkisesti omaksi tärkeäksi itsekseen. (Furman 2018, 14-15.) Vanhempien ja varhaiskasvattajien tulee huomioida kaikkien lakien ohella erittäin tärkeä lasten oikeuksien sopimus, jotta lasten tarpeita, tavoitteita ja kokonaisvaltaista hyvinvointia voidaan tukea täysipainoisesti. Lasten oikeuksien sopimus on allekirjoitettu vuonna 1989

YK:n yhteiskokouksessa ja Suomeen sopimus tuli voimaan vuonna 1991. Kaikilla ihmisillä tulee olla ihmisoikeudet ja tällä sopimuksella on haluttu vaalia lasten oikeuksia inhimillisiin oloihin. Lasten elämä on lastenoikeuksien myötä voimistunut ja lapsuutta on alettu arvostamaan yhtenä tärkeimmistä ajanjaksoista elämässä. Valtion tulee huolehtia siitä, että lasten oikeuksista tiedetään sekä lasten, vanhempien että varhaiskasvattajien osalta. (Lapsenoikeudet.fi)

Lapsen identiteetin kehittyminen on tärkeä osa lapsen hyvinvointia. Lapsen terveen itsetunnon kehittymiseen tarvitaan valtavan paljon kehumista, kannustamista, sanatonta hyväksyntää, läsnäoloa ja avointa keskustelua lapsentasoisesti. Vanhemman ja varhaiskasvattajan tulee uskoa lapseen, toimia mallina, antaa tukea, iloita, ymmärtää ja hoitaa lasta sekä osallistaa lapsi osaksi omaa arkeaan. (Neuvokas perhe 2009.) Varhaiskasvattajan tehtävä on välittää lapsen viestejä vanhemmille, mutta myös tukea lapsen ja vanhemman välistä vuorovaikutussuhdetta omalla toiminnallaan. Varhaiskasvatuksessa tuetaan lapsen identiteetin kehittymistä arkisissa tilanteissa päivittäin. Varhaiskasvattajat kannustavat ja kehuvat lasta vanhemmille ja heidän kanssaan lapsen kuullen. Tätä toimintaa nimitetään juorukehuksi. Varhaiskasvattaja voi myös kertoa lapselle kuulleensa toiselta aikuiselta hyvää viestiä lapsen toiminnasta. Lapselle sanojen lisäksi non-verbaalinen viestintä on suuri osa viestien ymmärtämistä, joten lasta kannattaa kehua sanattomasti esimerkiksi kosketamalla olkapäätä tai taputtaa hänelle onnistumisesta. (Furman 2018, 14-15.)

Varhaiskasvattaja toimii luontaisesti vuorovaikutuksessa varsinkin lapsen kanssa, ja uteliaisuus osana työn toteuttamista on tärkeää hyvän ja laadukkaan varhaiskasvatuksen toteutumisen kannalta. Varhaiskasvattaja ei voi lähtökohtaisesti toimia lasten kanssa asiantuntijana vaan turvallisena, välittävänä, keskustelevana, tunteet vastaanottavana ja avuliaisena aikuisena. Empatia, myötätunto, leikkimielisyys ja kyky asettua toisten asemaan ovat varhaiskasvattajalle tärkeitä työtä ohjaavia piirteitä. (Salo & Kauppi 2014, 75-77.)

Varhaiskasvattajan velvollisuus on lisätä vanhempien tietoisuutta erilaisista lapsen piirteistä, vuorovaikutuksen kehittymisestä ja kehitykseen liittyvistä haasteista. Ahonen kirjoittaa kirjassaan, että esimerkiksi uhmakkaasti käyttäytyvä lapsi ei ole tarkoituksella hankala vanhemmille tai varhaiskasvattajalle, vaan lapsi opettelee joustamista. Joustaminen kehittyy vuorovaikutussuhteessa toisten kanssa ja lapsille kuuluu luontaisesti jonkinasteinen mustavalkoinen ajattelumalli. Varhaiskasvattajan kuuluu löytää lapsen vahvuuksia ja onnistumisia ja kertoa näistä perheelle sekä tukea vanhempaa toimimaan oikein uhmaian saavuttaessa perheen arkea. Lapsi tulee saada tulla kohdatuksi omana ihanana itsenään eikä tilanteita tule provosoida. (Ahonen 2017, 37-39.)

Varhaiskasvatuksessa huomiota kiinnittää levottomasti käyttäytyvät lapset. He tarvitsevat tukea toiminnanohjaukseen, vuorovaikutuksen tukemiseen, itsesäätelyyn ja kognitiivisten taitojen hallintaan varhaiskasvattajalta ja vanhemmilta. Leimaantumisen saattaa olla pahin asia, jota vanhemmat voivat lapselleen pelätä. Tätä laimentaakseen varhaiskasvattajan tulee ottaa asiat esille vanhempien kanssa niiden oikeilla nimillä ja keskustella asioista niin, että aikuisilla on yhteinen näkemys lapsen asioista. Levoton käytös ei siis suinkaan aina ole huonon tai epävarman kasvatuksen tulos, ja mikäli varhaiskasvattaja huomaa viitteitä tällaiseen ongelmaan, tulee varhaiskasvattajan puuttua tilanteeseen perhettä kunnioittavalla tavalla. Levottoman käyttäytymisen taustalla voi olla monia syitä muun muassa tarkkaavaisuushäiriö, motorinen levottomuus, ymmärtämisen vaikeus tai ylivilkkaus. Lapsi ei tule kuitenkaan tulla leimatuksi käyttäytymisensä vuoksi, vaan hänen oikeuksiinsa kuuluu saada asianmukaista tukea, jolloin huomioidaan hänen vahvuutensa. (Mannerheimin lastensuojeluliitto 2017d.) Varhaiskasvattajan tulee aina viestiä vanhemmalle, että heidän perhettään tuetaan, autetaan ja kuunnellaan ja kaiken toiminnan keskiössä on lapsi ja tämän hyvinvointi. (Ahonen 2017, 42-43.)

Varhaiskasvatusryhmässä voi olla myös vetäytyviä lapsia, jotka kaipaavat osakseen vanhempien ja varhaiskasvattajan aikaa ja kannustamista sekä itsetunnon vahvistamista ja siihen liittyviä tekijöitä. Yhteiskunnallisesti pidetään arvossa sosiaalisesti lahjakkaita lapsia ja aikuisia, mutta sosiaalinen ujous ei tulisi olla yhtään sen heikoimmassa asemassa. Vetäytyvä käyttäytyminen saatetaan kokea haasteellisena käyttäytymisen muotona, jonka äärellä vanhemmat ja varhaiskasvattajat miettivät, miten lasta voitaisiin tukea parhaiten. Vetäytyvä käytös voi aiheuttaa huolta, varsinkin jos vetäytyminen liittyy vuorovaikutustilanteisiin ja toistuu useasti. (Hartonen 2018, 9.) Tutkimuksessa on todettu, että pojille sosiaalisten tilanteiden ujous on vahingollisempaa kuin tytöille. Tytöillä se nähdään hyväksyttävänä piirteenä, kun taas pojilla ei. Vanhempien ja varhaiskasvattajien tulisi huomioida ujut lapset ja auttaa heitä sosiaalisissa tilanteissa sekä rohkaista heitä näyttämään omat tunteensa ja ajatuksensa. (Ahonen 2017, 48-49.) Vetäytyminen voi liittyä temperamentin piirteisiin ja silloin ujous on merkki, joka siitä näkyy ulospäin. Vetäytymisen taustalla voi olla myös muun muassa autismin kirjon piirteitä, jolloin vuorovaikutustilanteet lapsen osalta ovat haastavia. (Hartonen 2018, 8.)

Kaikilla lapsilla esiintyy kiukkua ja erilaisia tunteenpurkauksia osana kehitystä ja kasvua ja varhaiskasvattajan ja vanhemman tulee huomioida ne osaksi normaalia kehitystä sekä auttaa lasta pääsemään tunteenpurkaushetkistä pois lempeällä, sanoittavalla otteella. Lapsen edunmukaista on, että lapsi saa näyttää tunteensa turvallisessa ympäristössä. Myönteisellä vuorovaikutuksella ja suhteella lapsen ja varhaiskasvattajan välillä uskotaan olevan suuri merkitys suhteessa lapsen sosiaalis-emotionaaliseen ja akateemiseen

kehittymiseen sekä kokonaisvaltaiseen hyvinvointiin. (Ahonen 2015, 46, 50-51.) Lasten oikeudet koskevat kaikkia alle 18-vuotiaita lapsia riippumatta siitä, millainen lapsi on. Kaikki lapset tulee nähdä arvokkaina ja heidän lapsuuttaan tulee arvostaa, tukea ja kannatella. Lasten oikeudet velvoittavat huomioimaan lapsen edun jokaisessa tilanteessa. Lapsella on oikeus kokonaisvaltaiseen kehittymiseen ja omien taitojen ja näkemysten kunnioittamiseen. (Unisef 2019.)

4.3 Vuorovaikutuksen tukeminen ja vanhemmuuden vahvistaminen

Yhteiskunnallinen tavoite on, että lapsen ensisijainen kasvattaja on tämän omat vanhemmat ja lähiverkosto. Kuitenkin yhteiskunnan instanssit, kuten varhaiskasvatus, vaikuttavat lapsen kasvatukseen omalla tavallaan. Vanhemmuus käsitetään monissa yhteyksissä biologiseksi ominaisuudeksi, mutta tulee muistaa, että vanhemmuus on sen lisäksi paljon muutakin. Vanhemmuus on ennen kaikkea toimintaa, jolla on merkitys vanhemmalle itselleen, perheen lähipiirille ja ennen kaikkea lapselle, johon vanhemman käyttäytyminen vaikuttaa ensisijaisesti. Vanhemmuudella on sekä psykologinen että sosiaalinen merkitys lapsen elämässä ensisijaisena kasvattajana. Vanhemman ja lapsen välinen psykologinen sekä sosiaalinen ulottuvuus muuttuvat jatkuvasti vanhemman ja lapsen välisessä suhteessa sekä sisäisten että ulkoisten tekijöiden vuoksi. (Alasuutari 2003, 13-15; Mannerheimin lastensuojeluliitto 2018b.)

Varhaiskasvatuksen keskeisin tavoite on yhteistyössä vanhempien kanssa taata lapsen kokonaisvaltainen hyvinvointi sekä terveellinen ja turvallinen kasvu, kehitys ja oppiminen. Lapsen hyvinvoinnin turvaamisen ohella koko perheen tukeminen ja vanhemmuuden vahvistaminen ovat tärkeitä yhteistyön tavoitteita. Varhaiskasvatuksessa tuetaan vanhemmuutta strukturoidusti sekä annetaan tukea lapselle ja hänen verkostoilleen. Perhettä voidaan tukea erilaisissa arjen tilanteissa sekä elämän muutosvaiheissa. Varhaiskasvattaja voi auttaa vanhempia antamalla arjen tukea, neuvoja, ohjeita sekä motivoida ja rohkaista hyvään vuorovaikutukseen lapsen kanssa. Lapsen suotuisan käyttäytymisen oppimista tukevat turvalliset, ennakoitavat ja lämpimät ihmissuhteet, positiiviset kasvatuskäytännöt ja ympäristön tarjoamat myönteiset mallit (Käypähoito 2018). Varhaiskasvattajan on hyvä antaa myös positiivista palautetta lapsen vanhemmille toimivasta vuorovaikutuksesta. Lisäksi varhaiskasvattajalla on aktiivinen rooli myönteisten ja turvallisten vuorovaikutustaitojen mallintamisessa. Varhaiskasvattaja voi aidolla läsnäolollaan, kuuntelemalla ja omia näkemyksiään esittämällä tukea vanhempia jaksamisessa ja jakaa heidän kanssaan mahdollisia huolenaiheita. On tärkeää, että ammattilainen pitää vanhempia lapsensa asioiden asiantuntijoina ja osoittaa kunnioituksensa heitä kohtaan antaen oman ammatillisuutensa heidän käyttöönsä. McCormick, Cappella, O'Connor, Hill ja McClowry (2016) havaitsivat

tutkimuksessaan, että vanhemmuuden vahvistaminen on positiivisesti yhteydessä koko perheen toimintaan ja hyvinvointiin. (Rantala & Uotinen 2018, 130-131).

Vuorovaikutuksellisen tukemisen yksi päätavoitteista on voimaantuminen eli sisäinen voiman tunne, joka syntyy omien oivallusten ja kokemusten kautta. Varhaiskasvattaja voi voimaannuttaa vanhempia aktiivisiksi toimijoiksi välittämisen, turvallisuuden tunteen luomisen, luottamuksen ja avoimuuden kautta. (Vilén, Leppämäki & Ekström 2008, 23-24.)

Vanhemmuuden vahvistamisessa on tärkeää varhaiskasvattajan tilannetaju sekä havainnointikyky. Varhaiskasvattaja voi työssään kohdata tilanteita, joissa vanhemman tunteet voivat nousta esiin keskustelussa, jolloin varhaiskasvattajan olennaisena tehtävänä on tukea vanhempaa ja joissakin tilanteissa pyrkiä tasaamaan esimerkiksi kiihtynyttä tai hermostunutta tunnetta. Tähän voi auttaa vanhemman tunteiden havainnointi ja niistä kertominen vanhemmalle itselleen. Varhaiskasvattajan tulee varmistaa, että on ymmärtänyt vanhemman perimmäisen tarkoituksen keskustelussa. (Alasuutari 2003, 168-172.) Tärkeää on myös ohjeistaa vanhempia huolehtimaan omasta jaksamisestaan ja hakemaan tarvittaessa apua ennen kuin voimavarat ehtyvät. (Mielenterveystalo 2019.)

Lähes jokainen Suomessa kasvava lapsi osallistuu varhaiskasvatukseen jossakin muodossa. Varhaiskasvatus matalan kynnyksen palveluna voi olla joillekin perheille ainoa kontakti ja yhteys tuen piiriin, jossa tulla kohdatuksi. Laajasti ajatellen monenlainen lapsiperheille annettava ammatillinen tuki on samalla vuorovaikutuksen tukemista. Varhaiskasvattajalla on päivittäin mahdollisuus mallintaa toimivaa vuorovaikutusta tavatessaan perheitä. Monet vanhemmat kaipaavat vuorovaikutukseen tukea ja osa ei edes tiedosta tarvitsevänsä sitä. Lapsen tarpeiden ja etenkin erityistarpeiden tekeminen näkyväksi vanhemmalle voi olla ratkaisevan tärkeää. Varhaiskasvattajat huomaavat usein erilaisia tilanteita tai jännitteitä vanhempien välisessä suhteessa, jotka heijastuvat lapsiin. Varhaiskasvattaja voi ohjata perheen näissä asioissa tarpeen mukaan esimerkiksi perheneuvolaan tai muun tuen piiriin. (Furman 2018, 67-71; Lasten mielenterveystalo 2019.)

Vuorovaikutusorientaatioita dialogisuuden näkökulmasta ovat asiantuntijakeskeisyys, asiakaskeskeisyys sekä dialogisen vuorovaikutuksen orientaatio. Asiantuntijakeskeisyys on ylhäältä alaspäin suuntautuvaa vuorovaikutusta, jossa työntekijä on tahtomattaankin korkeammassa asemassa ja se näkyy ohjaamisena ja neuvomisena perheelle, jolloin oletetaan, että perheen luottamustaso työntekijään on alhainen tai kohtuullinen. Asiakaskeskeisyys tarkoittaa perheen omaa reflektointia omissa asioissa, jolloin kasvattaja tarjoaa vain perheen kohtaamiselle paikan ja läsnäolon. Vanhempi voi jakaa paljon omia tunteitaan ja ajatuksiaan varhaiskasvattajalle. Varhaiskasvattajan tulee kaikesta huolimatta

kuitenkin muistaa, että hän on vastuussa, omista sanoistaan, eikä hänen tule mennä mukaan vanhemman tunteeseen. (Viinikka, Sourander & Oksanen 2014, 69-71.)

Ahonen (2017, 72- 73) on tutkinut väitöskirjassaan aikuisen sitoutumista vuorovaikutukseen. Tutkimuksessa hyödynnettiin kolmea käsitettä, jotka ovat sensitiivisyys, stimulointi sekä arviointi. Ahonen tutki tätä mittarilla, joka pohjautuu Leaversin tekemään tutkimukseen. Motivaatio, palava halu toteuttaa asioita sekä toimintaan kohdistuva sinnikkyys kuvasivat vuorovaikutukseen sitoutumista. Tutkimuksen mukaan sensitiivisyys nähtiin tärkeänä tekijänä vanhemman ja lapsen välisen vuorovaikutuksen tukemisessa. Sensitiivinen vanhempi pystyi huomioimaan lapsen tunnetasolla ja ottamaan lapsen kokonaisvaltaisesti huomioon eikä palauttanut lapsen negatiivisia tunteita takasin lapselle. Sensitiivinen vanhempi omaa tilannetajua, ja pystyy toimimaan tilanteissa johdonmukaisesti. Stimuloinnilla tarkoitetaan aktivointia. Ahosen tutkimuksessa havainnoitiin stimuloinnin avulla, miten vanhempi pystyy virittäytymään ja rohkaisemaan lasta toimintaan sekä miten vanhempi huomioi lapsen tarpeet ja mielenkiinnonkohteet osaksi lapsen arkea. Stimuloinnilla pyritään lisäämään vanhemman ja lapsen välistä vuorovaikutusta niin, että vanhemmalla on isompi rooli vuorovaikutuksen kannattelussa ja lapsen rohkaisemisessa.

4.4 Varhaiskasvattajan osaamisen monimuotoisuus

Varhaiskasvattajien osaamisen haasteet ovat muutoksessa, kun yhteiskunta ja yksilöt luovat päiväkodin arkeen jatkuvasti uusia ilmiöitä. Näitä ilmiöitä voivat olla perheen jaksamiseen, vanhemmuuteen tai kasvatukseen liittyvät asiat. Varhaiskasvattajien tulee kehittää työtapojaan jatkuvasti sekä kartuttaa osaamistaan vuorovaikutusongelmien ja perheiden haasteiden kasvaessa. Varhaiskasvatuksessa tulee huomioida perhelähtöinen työskentely yhä laajemmin, koska varhaiskasvattaja on monen muun ammattilaisen tavoin keskeisessä roolissa perheen hyvinvoinnin lisääjänä ja vuorovaikutuksen tukijana. (JHL 2016, 7; Alasuutari 2003, 168-172.)

Varhaiskasvattajan kyky tarkastella rehellisesti omaa kasvattajuuttaan on ensiarvoisen tärkeää. Se vaatii kasvattajalta oman työn reflektoinnin taitoa, kykyä tunnistaa omia vahvuuksiaan ja kehittämiskohteitaan ja tiedostaa vuorovaikutukselliset piirteensä. Tämä on olennaista, koska varhaiskasvattajan työ on yhteisöllisyyttä tukevaa ja muihin ihmisiin vahvasti vaikuttavaa. Varhaiskasvattajan ammattitaitoon kuuluu kyky pohtia kehittävästi omia kasvuhaasteitaan sekä toimintaansa suhteessa niihin. Varhaiskasvattajan hyvinvoinnin kannalta on tärkeää, että osaa purkaa omia tuntemuksiaan keskustelemalla tai muulla tavoin refleктоimalla, sekä antamalla positiivista palautetta aina kun mahdollista. Välitön palaute on aina hyväksi niin vanhemmille, lapsille kuin työkavereille ja sen tavoitteena on

kannatella positiivista ilmapiiriä. Luottamus, kommunikaatio ja avoimuus ovat kasvatussuhteen keskeisiä elementtejä. (Ahonen 2015, 35; Raatikainen 2015, 97-101.)

Ollakseen turvallinen ja tasapainoinen kasvattaja, on aikuisen oltava tietoinen omista tunteistaan ja toiminnoistaan ja osattava sanoittaa niitä. Lapset peilaavat aikuisilta tunteitaan, jolloin varhaiskasvattajan mallilla on suuri merkitys. (Mattila 2011, 63-83.) Lapsen tasapainoiselle tunnekehitykselle on merkityksellistä se, kuinka sensitiivinen aikuinen on (Ahonen 2015, 35). Varhaiskasvattajan tulee kantaa vastuu omista tunteistaan myös silloin, kun kokee ne vaikeiksi tai haluaisi torjua ne. Varhaiskasvattaja voi käydä läpi vaikeita tunteita esimerkiksi silloin, kun hänen tulisi toimia haasteellisesti käyttäytyvän lapsen tai vanhemman kanssa, eivätkä omat keinot tuntuisi riittävän siihen. Puolustus- ja selviytymiskeinot on myös hyvä tunnistaa, jotta kykenee toimimaan niin lasten, vanhempien kuin työyhteisön kanssa vuorovaikutuksessa. Tunteet tulee kuitenkin tunnistaa ja käsitellä niin, etteivät ne näy varhaiskasvattajan työssä asiakasta vahingoittavasti. (Raatikainen 2015, 97-101.)

Varhaiskasvattajan ammatillisen kehittymisen kannalta on olennaista olla tietoinen omista vuorovaikutustavoista. Vuorovaikutustavat voivat vaihdella tilanteen mukaan. Varhaiskasvattaja voi kohdata lapsen lämpimästi, teknisesti, ristiriitaisesti, välttelevästi tai etäisesti. Lämmin vuorovaikutustapa tarkoittaa, että varhaiskasvattaja on sitoutunut vuorovaikutussuhteeseen ja on aidosti läsnä tilanteissa. Lämpimän vuorovaikutuksen tunnusomaisia piirteitä ovat joustavuus ja kyky sietää erilaisuutta sekä muuttaa jo olemassa olevia suunnitelmia lapsilähtöiseksi toimintatavaksi. Lämpimässä vuorovaikutuksessa lapsi saa toteuttaa omia toimintamallejaan ja hänen kehitystään tuetaan sensitiivisesti. Lempä vuorovaikutus ei kuitenkaan tarkoita rajattomuutta, vaan kasvattaja toimii tilanteissa emotionaalista tukea antaen ja on fyysisesti lapselle läsnä. Tällaisessa vuorovaikutussuhteessa lasta havainnoidaan, eivätkä asiat synny hetken mielijohteesta, vaan kaikelle toiminnalle on perusteet. Varhaiskasvattajan tulee omalla toiminnallaan tukea vanhemman ja lapsen välistä lämmintä vuorovaikutussuhdetta. (Ahonen 2017, 75, 80-83, 96, 110, 123-125, 146.)

Vastaavasti etäisessä vuorovaikutustyyliässä varhaiskasvattaja ei ole sitoutunut juuri lainkaan vuorovaikutussuhteeseen lapsen kanssa ja pyrkii välttelemään lapsen tai vanhemman kanssa sosiaalisia tilanteita. Teknisessä, ristiriitaisessa sekä välttelevässä vuorovaikutussuhteessä varhaiskasvattaja on osittain sitoutumaton vuorovaikutussuhteeseen. Teknisessä vuorovaikutustyyliässä varhaiskasvattaja ajattelee hyvin mustavalkoisesti ja haluaa suoriutua tehtävästään ottamatta huomioon toisten tunne- tai viireystiloja, jolloin lapsen tunteita ja tarpeita ei tunnisteta ja niihin ei lähtökohtaisesti osata vastata. Tekninen vuorovaikuttaja voi olla näennäisesti vuorovaikutuksessa lasten kanssa. Ristiriitaisessa

vuorovaikutustyyliissä lapsi ei pysty ennakoimaan aikuisen emotionaalista viestintää, koska varhaiskasvattaja on ensin vuorovaikutuksellisesti lämmin, kunnes saattaa muuttua kylmäksi. Tämä vaihtelu voi olla joko samassa tai eri tilanteessa näyttäytyvää. Välttelevässä vuorovaikutuksessa varhaiskasvattajalla ei ole keinoja ratkoa vaikeita kasvatustilanteita, joten hän saattaa aluksi kohdata lapsen lämpimästi, mutta poistuu voimattomana paikalta, jolloin jättää lapsen omien tunnekokemusten kanssa yksin. Etäinen vuorovaikutustyyli on lämpimän vuorovaikutuksen vastakohta, jolloin varhaiskasvattaja ei hakeudu lasten kanssa aitoon vuorovaikutukseen eikä ohjaa lasta. Tässä tyyliissä varhaiskasvattaja näkee lapsen epäonnistumiset, mutta ei onnistumisia eikä yksilöllistä kehittymistä. Edellä mainituista kasvatustyyleistä suotavin on lämmin vuorovaikutus. Lämpimän vuorovaikutuksen tyyli vaarantuu, mikäli varhaiskasvattaja on väsynyt tai stressaantunut. (Ahonen 2017, 75, 96, 110, 123-125, 146.)

5 OPINNÄYTETYÖN TOTEUTUS

5.1 Toiminnallinen kehittämistyö

Opinnäytetyön tarkoituksena oli lisätä varhaiskasvatuksen henkilöstön keinoja vanhemman ja lapsen välisen vuorovaikutuksen tukemiseen pedagogisten menetelmien avulla. Tavoitteena oli luoda menetelmäkansio vanhemman ja lapsen välisen vuorovaikutuksen tukemiseksi varhaiskasvatuksessa. Kyseessä on toiminnallinen kehittämistyö, jossa käytettiin käytännönläheistä työtettä, työyhteisön osallistamista, havainnointia ja haastattelua, joiden avulla analysoitiin työn hyötyjä. Menetelmäkansio luotiin varhaiskasvatuksen arkeen, jossa pyritään kohtaamaan asiakasperhe yhä kokonaisvaltaisemmin, osallistamaan vanhempia ja tekemään yhä tiiviimpää kasvatusyhteistyötä lapsen kasvua, kehitystä ja hyvinvointia tukien.

Kehittämistoimintaa ohjasi siitä saatu hyöty ja toimivuus käytännössä, ei pelkästään tiedonhankintavaiheessa saatu tieto. Siinä korostui pragmaattisuus ja käytännönläheisyys. Ensisijaisena tavoitteena kehittämistöissä ylipäättään on jonkin tyyppillisen asian tai tilanteen muuttaminen tai uuden luominen (Salonen, Eloranta, Hautala & Kinos 2017, 34-38). Tässä kehittämistyössä voitiin oppimisen ja uudelleen tekemisen kautta luoda uusia innovaatioita varhaiskasvatuksen arkeen.

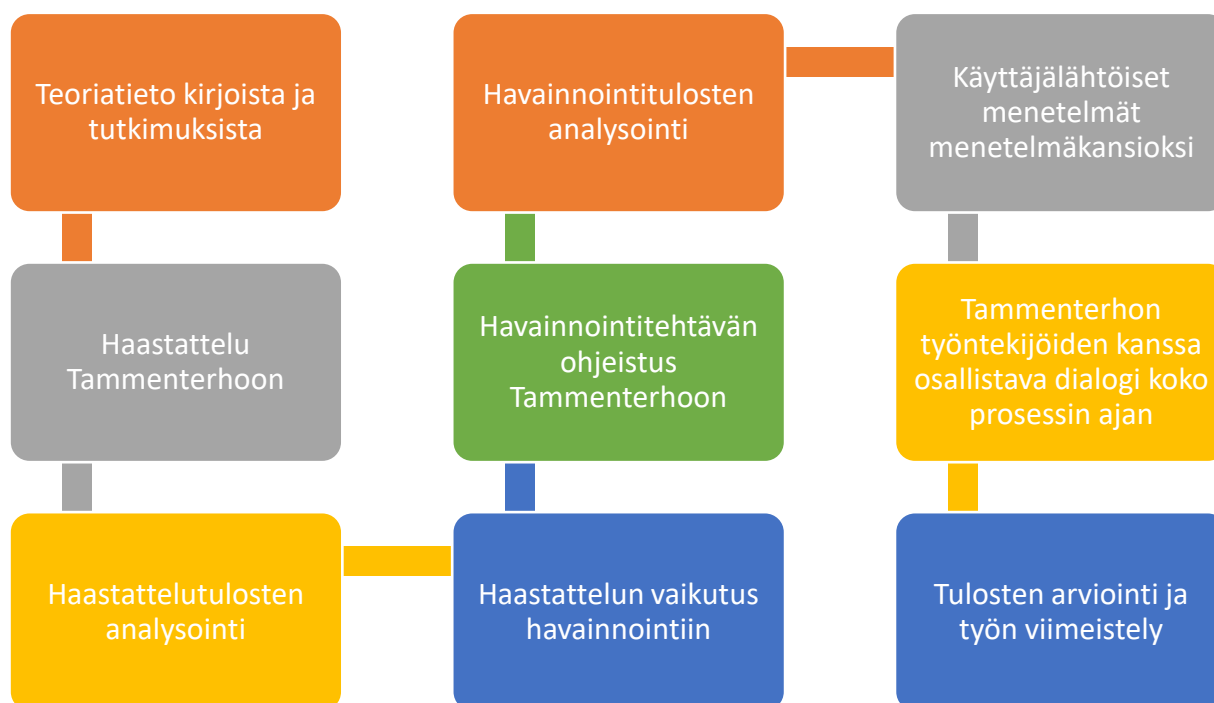
Toiminnallisen opinnäytetyön tulee pohjautua erilaisiin käsitteisiin, jotka avaavat teoriaviitteet, joihin toiminta perustuu. Kaikki toiminta perustuu teorian tietoon, havainnointeihin, haastatteluihin ja käyttäjälähtöisiin menetelmiin. Toiminnallinen opinnäytetyö on ainutlaatuinen ja yksilöllinen teos, jonka hyödynnettävyys on etukäteen suunniteltu ja sitä tarkastellaan koko prosessin ajan. Toiminnallisuudella tarkoitetaan näkyvää toimintaa, jolloin konkreettiset menetelmät ja ihmisten kohtaaminen ovat keskiössä sosiaalialan opinnäytetöissä. Toiminnallisen opinnäytetyön tuotos on hyvin usein konkreettinen ja tiettyyn organisaatioon sidonnainen, kun taas tutkimuksellisen opinnäytetyön näkyvä osuus on tutkimusraportti, jota voidaan hyödyntää laajemmin. (Salonen 2013, 12-14.)

5.2 Kehittämismenetelmät ja tiedonkeruu

Työn kehittämisen lähtökohtana on työntekijöiden ja työyhteisön aktiivisen toimijuuden ja vaikutusmahdollisuuksien lisääminen oman työnsä hallinnassa ja kehittämisessä (Työterveyslaitos 2019). Toiminnallisen opinnäytetyön valitseminen oli luontevaa, sillä varhaiskasvatuksen suuntaus ohjasi toiminnallisuuteen työn luonteen vuoksi. Varhaiskasvatuksen työyhteisöstä nousi ajatus menetelmäkansiosta, joka täyttää toiminnallisen työn kriteerit. Opinnäytetyöllä on merkitystä varhaiskasvattajille, ja se tuo helpotusta heidän

päivittäiseen arkeensa. Tällöin idea varhaiskasvatuksessa vanhempien ja lasten välisen vuorovaikutuksen tukemisen menetelmäkansiosta syntyi ja idea oli toteutusta vaille.

Toiminnalliseen opinnäytetyöhön kerättiin materiaalia teorian tiedon ja haastattelujen kautta sekä havainnoimalla konkreettisia tilanteita varhaiskasvatuksen arjessa. Haastattelimme työantajatahoa työn eri vaiheissa, jotta osallisuus työn tilaajan osalta mahdollistui. Työantajatahon tiedon, taidon ja tahtotilan selvittäminen on olennaista toiminnallisen opinnäytetyön prosessissa. Toiminnallisessa opinnäytetyössä tulee käydä jatkuvaa dialogia, vuoropuhelua, arviointia ja huomioida mahdolliset suunnanmuutokset osana työtä. Toiminnallista opinnäytetyötä voidaan kuvailla prosessiksi, jossa opiskelijat suorittavat kirjoittamisen vaiheen ja teoreettisen taustoittamisen, mutta itse toiminta voi olla yhteinen prosessi työantajatahon kanssa (kuvio 2). (Salonen 2013, 5-6.)

Kuvio 2. Tiedonkeruuprosessi

Työstä ja menetelmäkansiosta haluttiin tehdä kattava kokonaisuus, joka on toimeksiantajan näköinen. Yhteistyötä toimeksiantajan kanssa helpotti suhteet työyhteisöön, jolloin yhteydenpito oli helppoa ja vaivatonta. Yhteydenpito toimeksiantajan kanssa tapahtui puhelimitse, viesteillä sekä sähköpostilla vierailuiden ohessa. Heti aluksi suunnitelma esiteltiin työyhteisölle ja heiltä kysyttiin mielipiteitä ja toivomuksia menetelmäkansion sisällön suhteen. Menetelmäkansiota työstettäessä käytiin paikan päällä tapaamassa yhteistyökumppaneita sekä tutustumassa ympäristöön, johon työ tehtiin. Menetelmäkansio esiteltiin

työyhteisölle keskeneräisenä, jotta he saivat vaikuttaa ulkoasuun ja sisältöön ja näin osallistua konkreettisesti lopputulokseen.

5.3 Haastattelu

Kehittämistyössä hyödynnetään tiedonkeruumenetelmänä usein haastattelua, jonka avulla pyritään saamaan tietoa kehittämiskohteesta (Salonen, Eloranta, Hautala & Kinos 2017, 35). Haastattelun avulla haluttiin osallistaa työyhteisöä sekä selvittää, miten vanhemman ja lapsen välinen vuorovaikutus otetaan huomioon työssä, mitä menetelmiä heillä on käytössään ja minkälaisia menetelmiä työyhteisö toivoo menetelmäkansion sisältävän. Haastattelukysymykset laadittiin siten, että tietoa saatiin mahdollisimman kattavasti. Haastattelussa kysyttiin sellaisia kysymyksiä, joihin toimeksiantajan oli helppo vastata ja joiden avulla saatiin mahdollisimman monipuolisia vastauksia.

Haastattelu menetelmänä on vuorovaikutuksellista ollessaan eräänlaista keskustelua. Haastattelussa haastattelija johtaa keskustelua ja toiminta on tavoitteellista. Haastattelun avulla pyritään saamaan mahdollisimman luotettavia ja päteviä tietoja. (Hirsjärvi, Remes & Sajavaara 2009, 207-208.)

Haastattelu jaetaan ryhmiin sen mukaan, miten tarkasti säädelty haastattelutilanne on. Strukturoidussa haastattelussa kysymykset ovat ennalta laaditut ja ne esitetään tietyssä järjestyksessä. Strukturoidussa haastattelussa myös vastausvaihtoehdot ovat ennalta laaditut. Strukturoimattomassa haastattelussa tyyli on vapaa ja haastattelijalla on ainoastaan aihe mietittynä etukäteen, josta keskustellaan vapaasti. (Hirsjärvi, Remes & Sajavaara 2009, 208.)

Työssä käytettiin puolistrukturoitua lomakehaastattelua, jossa oli ennalta laaditut kysymykset, mutta vastaukset jätettiin avoimeksi. Haastattelukysymykset laadittiin viikon 40 aikana. Keskiviikkona 9.10.2019 haastattelulomakkeet toimitettiin sähköisesti päiväkotitammenterhon kaikille varhaiskasvattajille saatetekstin kera. Haastattelu toteutettiin yksilöhaastatteluna, jotta jokainen toimeksiantajatahon varhaiskasvattaja sai mahdollisuuden vastata henkilökohtaisesti kysymyksiin. Kysymyksiin annettiin vastausaikaa 18.10.2019 asti. Haastattelulomakkeet tulostettiin päiväkodilla ja niihin vastattiin käsin. Avoimuutta haastatteluun loi se, että haastateltavat saivat vastata kysymyksiin haluamassaan järjestyksessä. Haastattelukysymykset ovat liitteissä (liite 1).

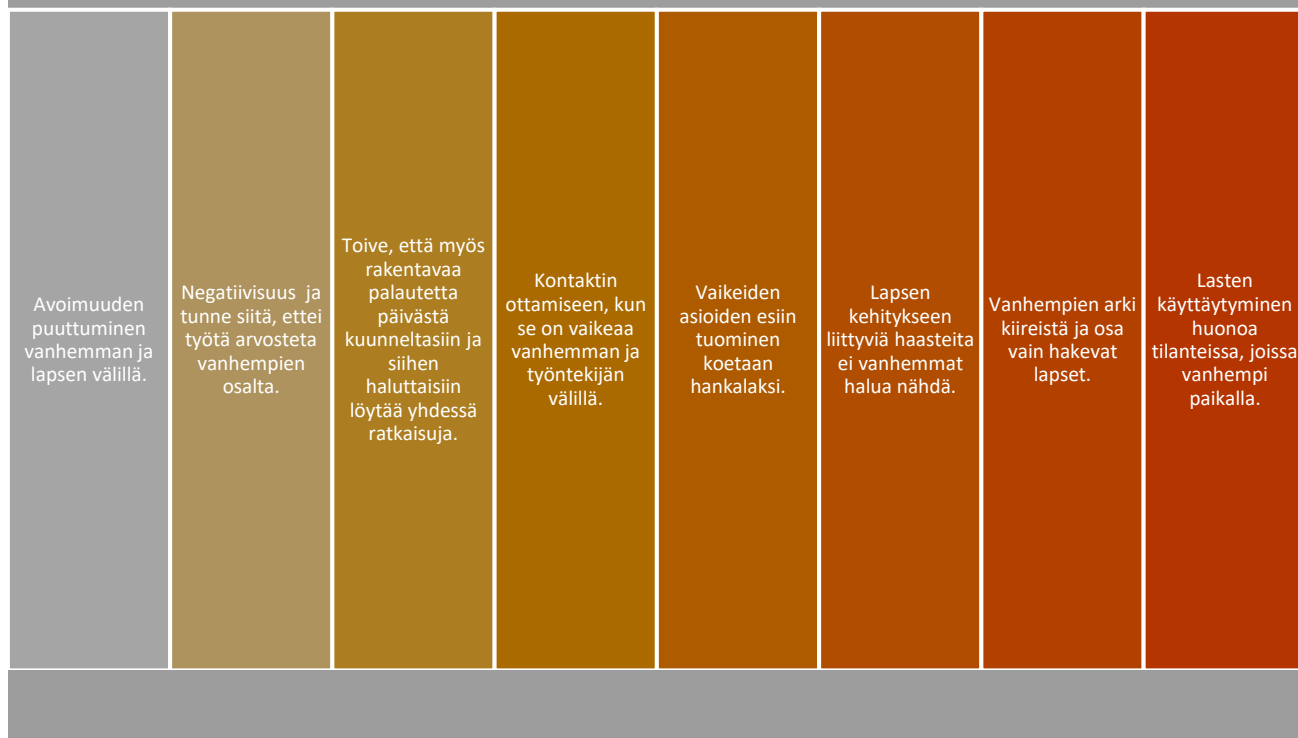
Haastattelun tulokset

Haastattelulomakkeet haettiin päiväkodilta 18.10.2019. Tarkoituksena oli, että kaikki varhaiskasvattajat vastaavat haastattelukysymyksiin. Haastatteluun vastasi kuitenkin vain

neljä varhaiskasvattajaa. Pieni vastausprosentti selittyi sijaisuuksilla ja sairauspoissaoloilla. Saadut vastaukset olivat kuitenkin kattavia ja informatiivisia, joten vastausten vähyyks ei tuottanut ongelmia.

Haastatteluvastauksista nousi esiin varhaiskasvatuksen arjen tilanteet sekä vanhemman ja varhaiskasvattajan välinen kohtaaminen ja vuorovaikutus. Varhaiskasvattajat toivoivat keinoja ja menetelmiä erilaisiin haastaviin tilanteisiin ja ohjeita, kuinka niissä tulisi toimia (kuvio 3). Haastaviksi varhaiskasvattajat kokivat tilanteet, joissa vanhemman ja lapsen välinen vuorovaikutus on puutteellista. Tämä näkyy päiväkodissa ristiriitoina, kommunikation ongelmina, häiriökäyttäytymisenä sekä lievänä aggressiivisuutena. Myös huolen puheeksiotto ja ilmaisu nousivat esiin aiheina, joihin kaivattiin lisää menetelmiä. Vastaajat näkivät tärkeänä vuorovaikutuksen tukemisen, kohtaamisen merkityksen ja lapsen äänen kuuluvaksi tekemisen. Myös vasukeskustelujen tueksi kaivattiin materiaalia. Toimeksiantajalta tuli toive lasten varhaiskasvatussuunnitelmiin liitettävästä lisäsivusta, joka olisi matkan kynnyksen huolilomake. Ajatuksena toimeksiantajalla oli, että vanhempien, joiden on hankala kertoa huolistaan, olisi helpompi kyseisen lomakkeen avulla tuoda niitä esiin.

Haastavia tilanteita, jotka nousivat haastattelussa esiin

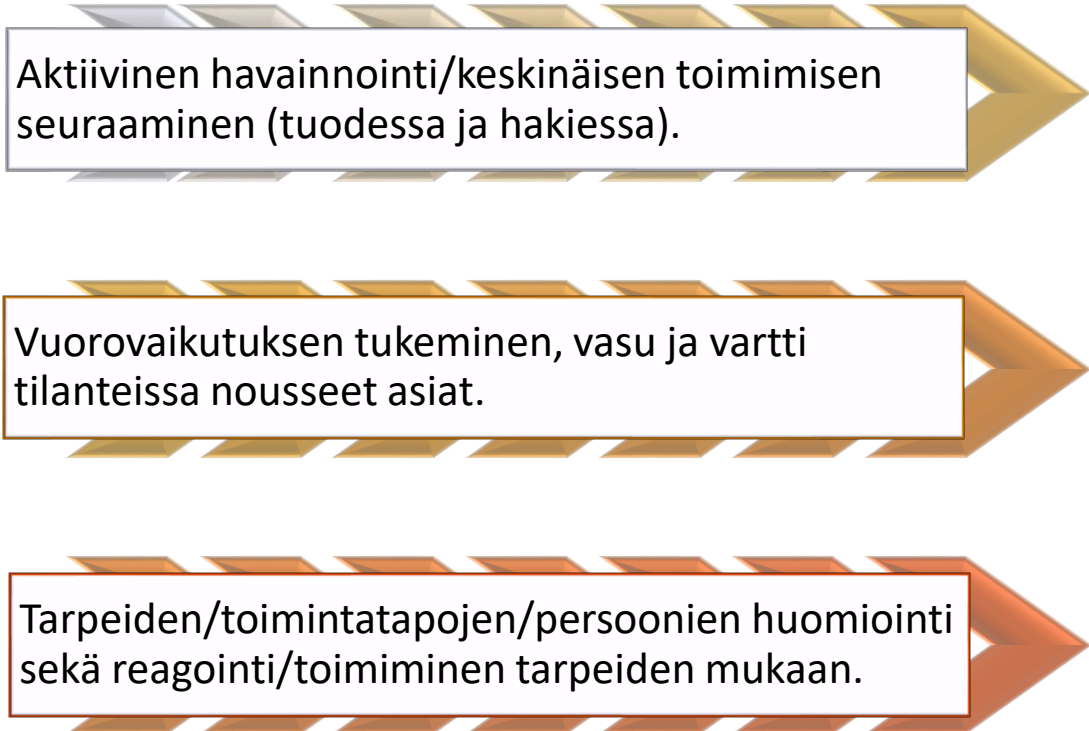

Kuvio 3. Haastavat tilanteet

Haastattelun avulla saatujen vastausten pohjalta konkreettinen menetelmäkansio jaoteltiin teemoihin. Teemat ovat työntekijän ohjeet, arjen menetelmät lapsen ja vanhemman kanssa työskentelyyn, arjen menetelmät vanhemman kanssa työskentelyyn ja erityistilanteet työssä. Näiden väliotsikoiden alle lähdettiin kokoamaan kattavasti erilaisia menetelmiä työnantajatahon toiveet huomioiden.

Haastattelussa selvitettiin haastavien tilanteiden lisäksi, miten varhaiskasvattajat ottavat vanhemman ja lapsen välisen vuorovaikutuksen huomioon työssään (kuvio 4). Tällä

haluttiin kartoittaa jo olemassa olevia hyviä toimintatapoja vuorovaikutuksen tukemisessa.

Aktiivinen havainnointi/keskinäisen toimimisen seuraaminen (tuodessa ja hakiessa).

Vuorovaikutuksen tukeminen, vasu ja vartti tilanteissa nousseet asiat.

Tarpeiden/toimintatapojen/persoonien huomiointi sekä reagointi/toimiminen tarpeiden mukaan.

Kuvio 4. Miten varhaiskasvattaja huomio vuorovaikutuksen vanhemman ja lapsen välillä?

Havainnoinnin suunnitteluvaihe käynnistyi haastattelutulosten litteroinnin yhteydessä. Edellä mainitut haastatteluvastaukset muodostuivat oleelliseksi osaksi työtä, sillä halusimme hyödyntää heillä jo käytössään olevaa havainnointikykyä osana tiedonkeräämistä. Selvitimme haastattelussa myös, millaiset menetelmät auttavat varhaiskasvattajaa edesauttamaan vuorovaikutuksen tukemista (kuvio 5). Tällä kysymyksellä haluttiin selvittää, onko Tammenterholle menetelmällisyys käsitteenä tuttu ja miten se näkyy heidän arjessaan.

Kuvio 5. Millaiset menetelmät auttavat varhaiskasvattajaa?

5.4 Havainnointi

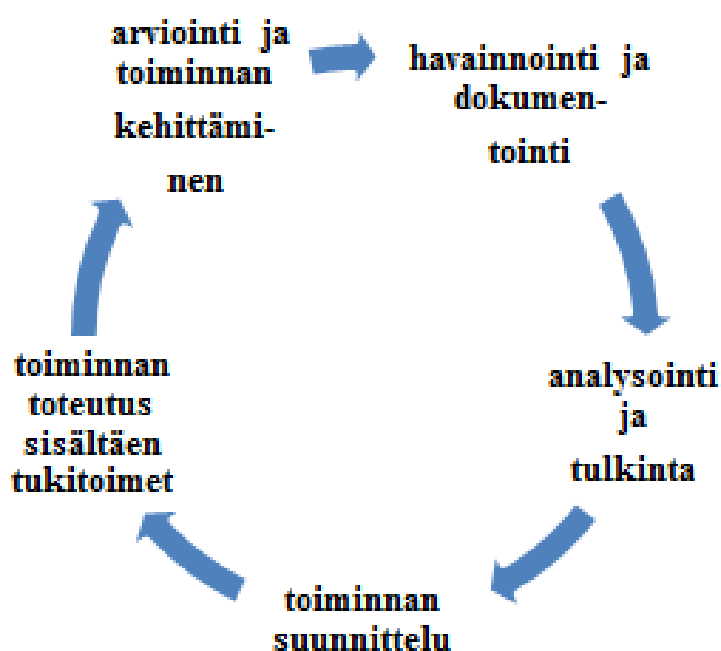
Havainnoinnin avulla saadaan välittömästi tietoa yksilöiden ja ryhmän toiminnasta ja käyttäytymisestä. Erityisen hyvä menetelmä se on vuorovaikutusta tarkasteltaessa. (Hirsjärvi, Remes, & Sajavaara 2009.) Havainnointia suositellaan käytettäväksi, kun tutkimuksen kohteena olevasta asiasta ei tiedetä paljoa. Kuitenkin sitä voidaan myös toteuttaa suunnitelmallisesti jo entuudestaan tutusta kohteesta. Tieteellisenä tutkimus- tai kehitysmenetelmänä havainnointia tehdään systemaattisesti ja kontrolloidusti. Havainnointia ja tulkintoja on tehtävä mahdollisimman objektiivisesti. (Koivuniemi & Suominen 2019.) Havainnointia voidaan käyttää haastattelun kanssa yhdessä, jolloin ne täydentävät toisiaan. Havainnoinnin tarkoituksena on täydentää haastattelusta nousseita tuloksia ja havainnollistaa niitä. (Ojasalo, Moilanen & Ritalahti 2014.)

Kun arjessa tehdään havaintoja, ne eivät ole sellaisenaan päteviä tieteeseen perustuvan kehittämistyön havainnoiksi. Tieteeseen perustuva havainnointi eroaa arkipäivän havainnoinnista siinä, että se on järjestelmällisempää, suunnitellumpaa ja kriittisempää kuin arkipäivän havainnointi. (Vilkkä 2006, 6.) Havainnointityön suunnitteluvaihe alkaa jo hyvissä ajoin ennen varsinaista toteutusta ja sen tarkoituksena on miettiä mitä havainnoidaan, miksi havainnoidaan ja millaista hyötyä havainnointi tuo (Ojasalo, Moilanen & Ritalahti 2014). Havainnointien tekeminen on kehittämistyön kriittinen kohta. Havainnot tulee olla oleellisia ongelmanasettelun, kehitysmenetelmien ja teoreettisen viitekehyksen kannalta. Tieteellistä havaintoa tarkastellaan aina havainnointikohteen luonnollisessa ympäristössä, kuten tässä tapauksessa päiväkotitammenterhossa. Luonnollinen ympäristö on se, jossa tutkittava asia tai ilmiö paljastuu. Siitä syystä havaintoa tarkastellaan aina suhteessa

kokonaisuuteen, eikä havaintoa irroteta asiayhteydestään. Asiayhteydestään irrallaan oleva havainto ei ole luotettava tieteellisessä kehittämistyössä. Tieteellisten havaintojen perusteella tuotettu selitys on perustelunsa kautta aina enemmän kuin arkitieto. Arjessa voimme ajatella, että selitys on tyydyttävä, jos se on looginen, kaunis ja täydellinen. (Vilkkä 2006, 6.)

Havainnointi tapahtuu aistinvaraisia havaintoja tehden joko yksilöstä tai ryhmästä. Havainnointia voidaan käyttää myös tilanteissa, joissa on mukana lapsia. Toiminta lasten kanssa on nopeasti vaihtuvaa, jonka tulos voidaan tuoda näkyväksi havainnoinnilla sen vapaan muodon vuoksi. (Ojasalo, Moilanen & Ritalahti 2014.)

Havainnoinnin tulokset dokumentoidaan jatkoa varten. Havainnointi on toiminnan suunnittelun, toteuttamisen ja arvioinnin perusta, mutta se saattaa olla myös vahvistuksen hakemista omille uskomuksille ja ennakko-odotuksille. Havainnointi on aina prosessinomaista toimintaa, joka toteutuu sykleissä (kuvio 6). Aina kun prosessi saadaan päätökseen, tulee se aloittaa uudelleen havainnoiden saatuja tuloksia. Lapsiin kohdistuvassa havainnoinnissa on tärkeä muistaa, että havainnointi toteutetaan aina lapsen edun ja tarpeen mukaisesti. (Koivunen & Lehtinen 2016, 14-17.)

Kuvio 6. Havainnoinnista toiminnan kehittämiseen (Tmi Taisto Lehtinen 2019)

Havainnointi on tärkeä osa varhaiskasvattajan työtä. Päiväkoti Tammenterhossa havainnointia tehdään jatkuvasti esimerkiksi päivähoitoon tulo- ja lähtötilanteissa. Näissä tilanteissa vastuu siirtyy joko vanhemmalta varhaiskasvattajalle tai toisinpäin, jolloin

vuorovaikutusta ja lapsen käytöksen mahdollista muutosta on tärkeää havainnoida. (Koi-vunen & Lehtinen 2016, 28.)

Haastattelusta saatujen vastausten pääteemojen pohjalta työnantajataholle laadittiin 22.10.2019 ohjeet havainnoinnin tueksi (liite 2). Haastattelusta nousseet aiheet antoivat suuntaviivat siihen, että toimeksiantajatahon suorittama havainnointi rajattiin tilanteisiin, joihin he tarvitsivat erityisesti menetelmiä. Havainnoinnissa pyydettiin huomioimaan niin sanallinen kuin sanaton viestintä lapsen ja vanhemman välillä. Lisäksi huomiota pyydettiin kiinnittämään vanhemman ja varhaiskasvattajan väliseen vuorovaikutukseen, joka nousi haastatteluissa esiin aiheena, jossa on usein ongelmia, kuten avoimuuden ja kommunikaation puutetta. Havainnoinnin avulla pyrittiin saamaan realistinen kuva siitä, minkälaisiin tilanteisiin menetelmiä tarvitaan ja mitä menetelmäkansiossa tulee ottaa huomioon.

Ohjeet toimitettiin Tammenterhon varhaiskasvattajille 23.10.2019. Aikaa havainnoinnille annettiin 1.11.2019 asti. Havainnoinnin toteutuksessa osallistettiin varhaiskasvattajia toimimaan tutussa työympäristössään. Näin varmistettiin, että havainnointitulokset ovat mahdollisimman realistiset, kun havainnointitilanne on normaali ilman ylimääräisiä ihmisiä. Lapset ja vanhemmat toimivat ja vuorovaikuttavat normaalisti, kun tilanteessa ei ole muutuvia tekijöitä.

Havainnoinnin tulokset

Havainnointilomakkeiden täyttöön osallistui seitsemän varhaiskasvattajaa päiväkodista. Työntekijät havainnoivat eri tilanteita viikon ajan, jolloin saatiin laaja näkökulma asioihin. Lomakkeisiin kirjattujen havaintojen perusteella voidaan päätellä, että päiväkodin työryhmä toimii hyvin yhteen ja keskustelee keskenään, sillä samoja teemoja ja huolia nousi esiin jokaisesta vastauslomakkeesta. Havaintojen joukossa oli positiivisia asioita, kuten esimerkiksi tulo- ja lähtötilanteissa vanhemman ja lapsen välistä kiireetöntä kohtaamista ja lämmintä kosketusta.

Osa kohtaa päivän päätteeksi tosi lämpimästi: halaamalla, pusuttelemalla, kyselee päivästä ja kertoo, minne päiväkodista mennään. (esim. kauppaan, mummolaan yms.)

Suuremmalla osalla lämmin kohtaaminen / huomiointi lapseen. Toiset noutavat sovusti ryhmistä, toiset jäävät "huutelemaan"/odottamaan.

Itse huomaa hyvin, kun osa vanhemmista ohimennen silittää lapsen päätä, auttaa hellästi hanskat käteen yms.

Vanhemman rauhallisuus näkyy lapsessa.

Kuitenkin samoissa tilanteissa varhaiskasvattajilla heräsi myös huolta joidenkin vanhempien kiireestä ja siitä, ettei lämmintä vuorovaikutusta ollut. Tällöin vanhempi ei ehtinyt kuunnella esimerkiksi lapsen onnistumisista päiväkotipäivän aikana. Osalla vanhemmista oli aikaa vaihtaa kuulumisia ja keskustella asioista, mutta osa taas vähätteli varhaiskasvattajan mahdollista huolta ja sivuutti heidän kertoman haastavan tilanteen joko poistumalla paikalta, vaihtamalla puheenaihetta tai kertomalla epäkohtia varhaiskasvattajan työskentelyssä. Sekä aiemmin saaduista haastattelusta että sittemmin saaduista havainnointituloksissa nousi esiin huolen puheeksi ottaminen ja se, että varhaiskasvattajat eivät kokeneet tulleen kuulluksi vanhemmille.

Osa taas todella kylmästi esim. ”Ota kamat niin mennään”. Vaikka lapsi juoksee haalamaan niin reaktio saattaa olla: ”hyi kui sinulla on kuraiset vaatteet.”

Toiset kysyvät päivästä, toiset eivät (hoitajilta). Kuuntelevat jos kertoo. Toisilla vanhemmilla vaikeuksia ottaa ”negatiivinen” palaute vastaan, eivät saata kuunnella tai vähättelevät ongelmaa. Eivät myöskään kommentoi/ ota kantaa niin jää hiukan ”höntti” olo.

Suurin osa reagoi hyvin. Negatiivinen palaute osalle tosi tosi vaikea ottaa vastaan ja lähtee pois. Ei usko.

Huolen puheeksiotto on osan kanssa erittäin haastavaa. Saatetaan keksiä ”vastaan-sanomista” eli annetaan negatiivista palautetta vuorostaan päiväkodille.

Havainnoinnit tukivat haastattelusta saatua tietoa ja vahvistivat menetelmäkansion sisällön suuntaa ja osa-alueiden jakautumista työntekijän ohjeisiin, arjen menetelmiin lapsen ja vanhemman kanssa työskentelyyn, arjen menetelmiin vanhemman kanssa työskentelyyn ja erityistilanteisiin työssä. Havaintojen perusteella nousi esiin myös uusia näkökulmia menetelmäkansioon, kuten tunnekasvatukseen liittyviä teemoja.

Vanhempi ei ehkä osaa asettua lapsen asemaan.

Lapsi ei saa näyttää herkkyyttään ja vanhempi vähättelee lapsen tunteita.

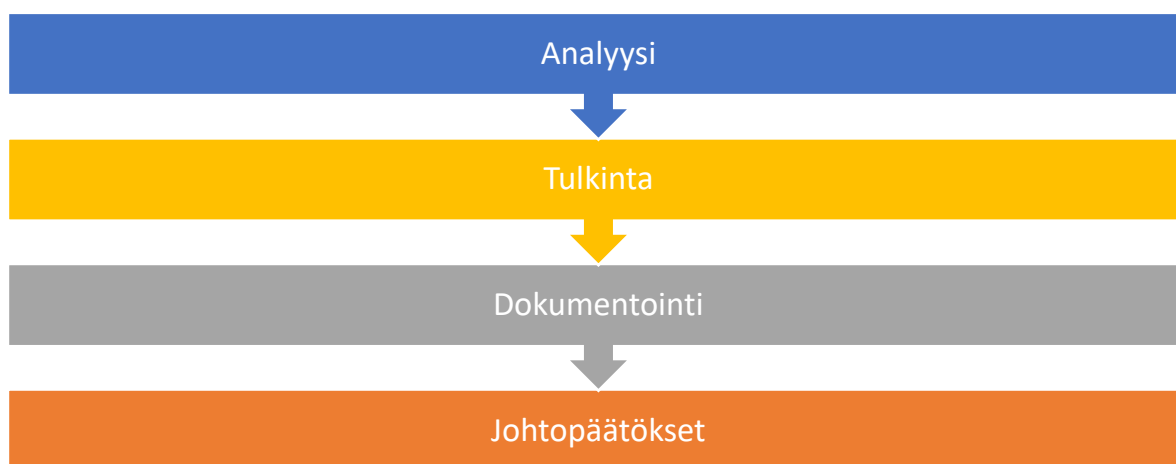
Joillekin jompikumpi vanhemmista selkeästi ”läheisempi” ja toiselle kiukutellaan eikä välttämättä halata tms.

Työyhteisön havainnoinneista esiin nousi lapsen kanssa tunteiden tunnistamisen tärkeys ja se, että vanhemmat kiinnittäisivät enemmän huomiota oman lapsensa onnistumisiin ja positiivisiin puoliin sekä tulo- ja lähtötilanteissa huomioisivat lapsen tunnetilat ja mahdollisen ikävän. Lapset mallintavat aikuisilta tunteiden käsittelyä ja tunnistamista. Havainnoinnin perusteella vanhempien oma käytös ja reagointi asioihin eivät aina tukeneet lasten

tunnettyöskentelyä. Tunnekasvatus nähtiin merkityksellisenä osa-alueena vuorovaikutuksen kehityksessä ja se on otettu huomioon laaja-alaisesti menetelmäkansiossa.

5.5 Aineiston dokumentointi ja analysointi

Aineiston analyysi, tulkinta, dokumentointi ja johtopäätökset ovat opinnäytetyön ydinasioita (kuvio 7). Vaikka työ ei olekaan varsinainen tutkimus, sisältää se kuitenkin tiedonkeruuta ja tällöin analyysin tekeminen on oleellinen osa työtä. Analyysivaiheessa selviää, millaisia vastauksia ja menetelmiä haluttuun kysymykseen tai teemaan saadaan. Aineistoa analysoidaan, jotta sen perusteella voidaan kehityskohteesta todeta jotakin tieteellisesti pätevää. (Hirsjärvi, Remes, & Sajavaara 2009, 221; Jyväskylän yliopisto 2010.)

Kuvio 7. Aineiston analysointi

Tavallisesti aineistoa analysoidaan, kun aineisto on kerätty, kuten siinä vaiheessa, kun haastattelu on tehty. Tässä opinnäytetyössä tietoa kerättiin sekä teorian tiedon että haastattelun ja havainnoinnin keinoin rinnakkaisesti eri menetelmin. Tällöin aineistoa dokumentoitiin ja analysoitiin pitkin prosessia. Aineistoa on hyvä analysoida jatkuvasti, jotta sitä voidaan täydentää ja selventää tarvittaessa. (Hirsjärvi, Remes, & Sajavaara 2009, 223-224.)

Analyytitavat voidaan jakaa kahteen osaan, selittämiseen ja ymmärtämiseen pyrkivään lähestymistapaan. Haastattelua ja havainnointia analysoidessa pyrittiin selittämään tulokset auki ja sitä kautta ymmärtämään se, mitä hyötyä niistä oli itse tuotokselle. (Hirsjärvi, Remes, & Sajavaara 2009, 224.) Analysointivaiheessa haastattelu- ja havainnointilomakkeet käytiin läpi yksi kerrallaan lukien ja kirjoittaen, jota voidaan kutsua eräänlaiseksi litteroinniksi. Litterointivaihe tehdään aineiston keruun ja analysoinnin välissä helpottamaan tulevia vaiheita (Saaranen-Kauppinen & Puusniekka 2006a). Litteroinnissa haastattelun tulokset kirjattiin selkeään muotoon ja luokiteltiin kysymys-vastaus -periaatteella sekä numeroitiin juoksevin luvuin selventämään järjestystä. Havainnointitulokset puolestaan

kirjattiin auki yhdeksi kokonaisuudeksi, sillä niitä oli mahdotonta tarkastella kysymys-vastaus -periaatteella, koska kaikki havainnoitsijat eivät hyödyntäneet kaikkia havainnointilomakkeen apukysymyksiä. Tämän jälkeen haastattelutulokset jaoteltiin kysymysten perusteella ryhmiin. Tätä kutsutaan teemoitteluksi. Teemoittelun tarkoituksena oli löytää yhdenmukaisia sekä toisaalta erottavia tekijöitä vastaustuloksista. Teemoittelu valittiin analysointitavaksi, jotta aina yhden kysymyksen vastaukset saatiin näkyväksi samaan osioon ja näin ollen saatiin jäsenneltyjä tuloksia tulkintaa varten. Teemoittelulla saatiin myös varhaiskasvattajien näkemykset esiin sekä yksilö- että ryhmätasolla. (Saaranen-Kauppinen & Puusniekka 2006b.) Havainnointivastauksia tarkasteltiin haastattelukysymyksistä nousseiden teemojen rinnalla, sillä havainnoinnin tulokset tukivat haastattelusta saatuja tuloksia.

Saadut vastaukset on selitettävä ja tulkittava, jotta lukija voi ne ymmärtää. Tulkinalla tarkoitetaan sitä, että tekijät pohtivat analyysin tuloksia ja tekevät niistä johtopäätöksiä. Jokainen lukija tulkitsee asioita omalla tavallaan, joten tulosten selkeä dokumentointi ja selittäminen on erittäin tärkeää. (Hirsjärvi, Remes, & Sajavaara 2009, 229.)

Dokumentointi havainnollistaa, jäsentää ja säilöö kerätyt materiaalit konkreettiseksi aineistoksi. On tärkeää, että kaikki käytettävissä olevat materiaalit dokumentoidaan, jotta niiden käyttö myös jatkossa mahdollistuu. Haastattelukysymysten luominen, vastausten saaminen, teoriaviitteet, työyhteisön havainnoinnin tulokset ja työn analyysivaiheet tulee kaikki luoda näkyviksi dokumenteiksi. (Helsingin yliopisto 2019.) Opinnäytetyön dokumentointi oli monimuotoista. Lukijalle nähtäväksi tarkoitettut dokumentoinnin osat ovat opinnäytetyön teoriaosuus, menetelmäkansio sekä haastattelu- ja havainnointitehtävän osiot. Opinnäytetyön tekijöillä oli työnteon aikana käytössään salassa pidettävä kansio, johon koottiin nimettömät vastaukset yhdeksi kokonaisuudeksi ja näin ollen niihin voitiin palata tarvittaessa. Dokumentointi tehtiin tiedostoille, jotka olivat tekijöiden tietokoneiden lisäksi henkilökohtaisessa pilvipalvelussa. Toimeksiantajalle toimitetussa saatekirjeessä ei mainittu tietojen käytöstä, säilytyksestä ja hävityksestä, mutta toimeksiantajan kanssa keskusteltiin suullisesti aiheesta ja sovittiin, että opinnäytetyössä kerätty materiaali ja tiedot hävitetään, kun opinnäytetyö on valmis. Työ ei sisällä henkilötietoja tai arkaluonteista materiaalia, vaan on tyyliltään yleisluonteinen.

Dokumenteilla on tarkoitus kuvata työn eri vaiheita prosessinomaisesti. Teorialla ja erilaisilla dokumenteilla on vastavuoroinen vaikutus toisiinsa, ja silloin ne täydentävät kokonaisuuden. Dokumentoinnin tulee olla selkeää ja johdonmukaista, jotta tarvittavat tiedot löytyvät helposti. (Helsingin yliopisto 2019.)

Tulosten analysointi ei riitä pelkästään kertomaan työn tulosta. Johtopäätökset perustuvat analyysissa saatuihin synteeseihin eli pääseikkoihin, jotka vastaavat asetettuihin

kysymyksiin ja työn tarkoitukseen. Johtopäätöksissä pohditaan saatujen vastauksien laajempaa merkitystä. (Hirsjärvi, Remes, & Sajavaara 2009, 230.)

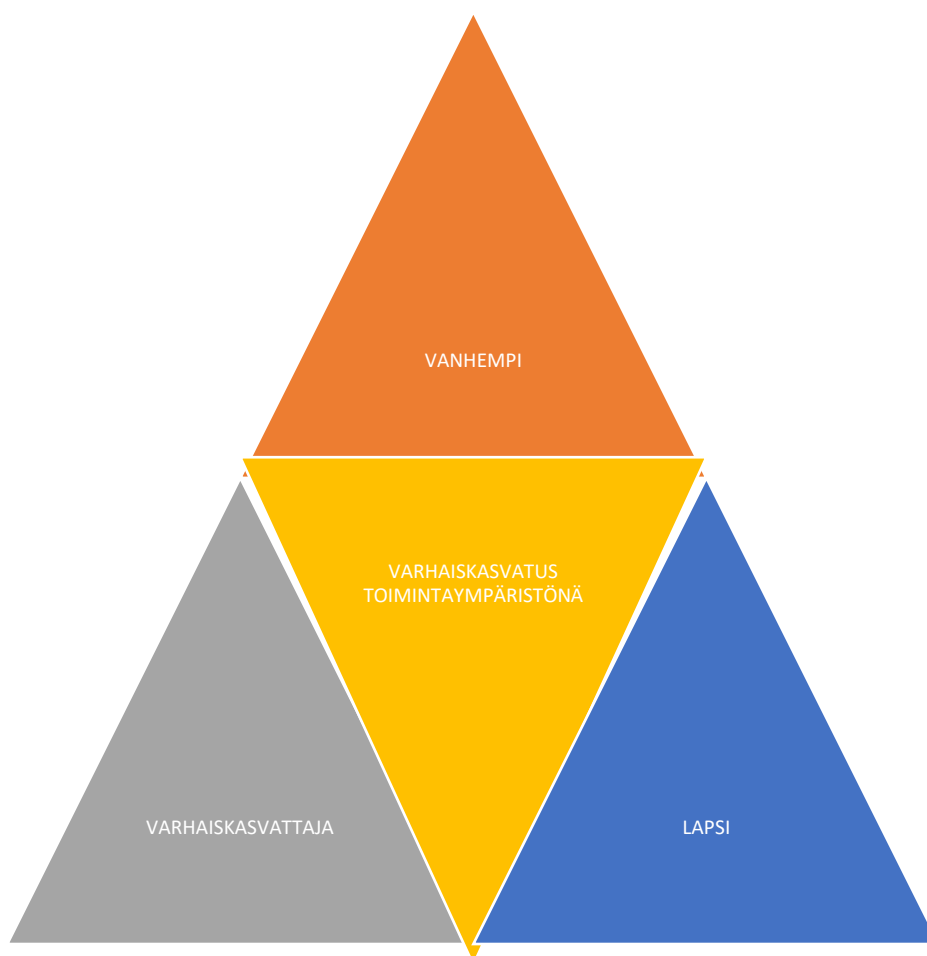
5.6 Menetelmäkansio

Varhaiskasvatustyö on menetelmällistä toimintaa. Menetelmillä tarkoitetaan kaikkia niitä arjen toimintatapoja ja työkaluja, joilla varhaiskasvattaja tukee lapsia kasvussa, kehityksessä ja oppimisessa sekä vanhempia kasvatustyössä. Ihmisläheisessä työssä, kuten varhaiskasvatuksessa, menetelmällisyys näkyy työntekijän työssä auttaessaan lapsia ja perheitä kasvussa, muutoksessa ja itsensä toteuttamisessa. (Näkki & Sayed 2015.)

Menetelmäkansion tarkoituksena on lisätä keinoja vanhemman ja lapsen välisen vuorovaikutuksen tukemiseen pedagogisten ja ennaltaehkäisevien menetelmien avulla. Kansio sisältää konkreettisia esimerkkejä toiminnoista, joita voi toteuttaa lapsen ja tämän vanhemman kanssa vuorovaikutusta tukiessa joko yhdessä tai erikseen. Kansiossa jokainen menetelmä on havainnollistettu kuvin ja ohjein. Menetelmiä käytetään kaikkien perheiden kanssa ennaltaehkäisevänä matalan kynnyksen toimintana vuorovaikutuksen positiiviseen vahvistamiseen.

5.6.1 Rajaus

Rajasimme menetelmäkansion vanhemman ja lapsen väliseen vuorovaikutukseen jättäen ulkopuolelle lapsen vuorovaikutuksen tukemisen varhaiskasvatuksen arjen tilanteissa ilman vanhempia. Varhaiskasvatuksessa lapsen vuorovaikutuksen tukemista tapahtuu paljon, koska varhaiskasvatustilainlaki (540/2018, 3§) ja -suunnitelma velvoittavat varhaiskasvattajaa tukemaan lapsen hyvää kasvua ja kehitystä kokonaisvaltaisesti (Finlex 2018). Menetelmäkansio rakentui niin, että se sisältää vain menetelmiä, jotka tukevat lapsen ja vanhemman keskinäistä vuorovaikutusta. Vuorovaikutuksen tukemisessa voidaan käyttää havainnollistavaa kolmiota (kuvio 8), jossa kaikki kolmion osa-alueet ovat symbioosissa. Kaikki kolmiossa olevat tahot vaikuttavat toisiinsa ja kokonaisuuteen.

Kuvio 8. Vuorovaikutuksen ydintekijät

5.6.2 Sisältö

Menetelmäkansioista haluttiin luoda konkreettinen kansio, koska sen käytännöllinen muoto vastaa käyttötarkoitusta. Käytännöllisistä syistä kansion tulee olla helposti saatavilla ja kaikkien varhaiskasvattajien käytössä arjen tilanteissa. Menetelmäkansio on n. 50-sivuisen kansio, joka sisältää pedagogisia menetelmiä vanhemman ja lapsen vuorovaikutuksen tukemiseksi. Menetelmät ovat luotu esteettisesti kauniiksi sekä helppolukuisiksi. Lisäksi toimeksiantaja saa käyttöönsä kansion myös sähköisenä tiedostona, sillä siten sen jatkokehittäminen on mahdollista sekä materiaalin käyttäminen luontevaa aineiston tulostettavuuden takia.

Menetelmäkansion alussa on johdanto-osio, joka avaa kansion käyttötarkoitusta lukijalähtöisesti. Johdanto on luotu johdattamaan kansion käyttöön ja avaamaan sisällön teemoja. Teemojen käyttötarkoitus avautuu lukijalle konkreettisesti kulloisenkin teeman kohdalla, mikä lisää käyttäjälähtöisyyttä. Sisällysluettelo havainnollistaa lukijalle asiasisällön. Menetelmäkansion teemat jaoteltiin työntekijän ohjeisiin, arjen menetelmiin lapsen ja

vanhemman kanssa työskentelyyn, arjen menetelmiin vanhemman kanssa työskentelyyn ja erityistilanteisiin työssä.

Lapsen ja vanhemman välisen kiintymyssuhteen kehittämisellä sekä lapsen sosiaalis-emotionaalisella kehittämisellä on suuri merkitys lapsen kokonaisvaltaiselle hyvinvoinnille (Sinkkonen 2003, 92-93; Ahonen 2017, 16-18; Hermanson 2019). Kiintymyssuhteen ja vuorovaikutuksen merkityksen lisäksi menetelmäkansiota luodessa tärkeiksi teoriaviitteiksi muodostui muun muassa vanhemmuuden tukeminen ja vahvistaminen kasvattajien osalta niin, että lapsi on toiminnan keskiössä. Varhaiskasvatuksessa lapsi on päätoimija, jonka etua varhaiskasvattaja ajattelee kaikissa päätöksissään ja tavoissaan toimia. (Opetushallitus 2018.) Lapsi on toiminnan keskiössä myös menetelmäkansiossa laajalti, koska kaikki menetelmät liittyvät lapseen joko suoraan tai vähintään välillisesti. Välillisellä tarkoitetaan sitä, että joitakin menetelmiä voidaan hyödyntää vanhemman kanssa kaksin, mutta silti ne tukevat vanhemman ja lapsen välistä vuorovaikutusta. Niissä menetelmissä vanhempi pohtii suhdettaan lapseen, jolla on olennainen merkitys vuorovaikutuksen kehittymisen kannalta. Vanhemman kanssa tehtävissä menetelmissä lapsen ei tule olla paikalla, koska asioita, joita vanhempi mahdollisesti kertoo, ei välttämättä ole lapsen edun mukaista kuulla. Vanhempi voi tuoda tilanteissa esiin muun muassa omia vaikeuksiaan tai jaksamiseen liittyviä pulmia.

Lapsen ja vanhemman välistä vuorovaikutusta tulee tukea suoraan myös perhetilanteiden muutoksissa, mutta silloin menetelmistä voidaan valita muita osa-alueita käytettäväksi. Menetelmät ovat laadittu niin, että ne tukevat lapsen normaalia kehitystä ja ovat sovellettavissa tarvittaessa. Menetelmät ovat hyödynnettävissä niin, että varhaiskasvattaja on monessa tukena, apuna tai esimerkkinä lapsen ja vanhemman välisen vuorovaikutuksen kehittämisessä. Teoriassa olemme nostaneet myös esiin varhaiskasvattajan oman roolin vuorovaikutuksen tukijana, jolloin voidaan kehittää varhaiskasvattajan ammatillisuutta ja omia tunteensäätytaitoja sekä hahmottaa toimintaa vuorovaikutuksen tukijana. Teoria ja tutkimukset ovat perustana menetelmäkansiossa ja linkittyvät menetelmäkansion sisältöön. Opinnäytetyön teoria taustoittaa menetelmäkansion tarkoitusta, merkitystä ja tavoitetta.

Työntekijän ohjeet

Työntekijän ohjeet -osio on tarkoitettu varhaiskasvattajan työn tueksi tilanteissa, joissa varhaiskasvattajan tarvitsee kerrata visuaalisin kuvin ja lyhyin sanoin kohtaamisen merkityksestä. Perhetilanteet voivat olla moninaisia, ja niiden havainnoiminen arjessa on tärkeää. Varhaiskasvattaja ennakoii itse tai tiimin kanssa, miten voisi tukea vuorovaikutusta

haasteellisissa tilanteissa. Varhaiskasvattajan oma arviointikyky auttaa hahmottamaan sitä, kenen kanssa näiden mallien hyödyntämisestä voi olla apua.

Esimerkkitalanteita, joihin menetelmät voivat olla hyödyllisiä:

- vanhemmuuden jaksamiseen liittyviin asioihin
- perheen dynamiikkaan liittyviin asioihin
- kun lapsi sanoittaa huolta perheestä
- kun vanhempi sanoittaa huolta perheestä
- ennakointiin sekä jäsentämään perhetilannetta ja siihen vaikuttavia tekijöitä
- perheiden monimuotoisiin tarpeisiin.

Arjen menetelmät lapsen ja vanhemman kanssa työskentelyyn

Arjen menetelmät lapsen ja vanhemman kanssa työskentelyyn ovat tarkoitettu tilanteisiin, joissa vanhemmat ja lapset tarvitsevat vuorovaikutuksellista tukea varhaiskasvatuksessa eli kaikissa niissä tilanteissa, joissa vanhemmat ja lapset ovat paikalla. Menetelmiä voidaan käyttää lapsen minäkuvan vahvistamiseen, jossa vanhempi on suurena tukena kehumalla ja kannustamalla sekä vahvistamaan perheen ominaisia piirteitä voimavaroilähtöiseen työskentelyyn.

Esimerkkitalanteita, joihin menetelmät voivat olla hyödyllisiä:

- eteistilanteet, vanhempainillat, tulo- ja hakutilanteet ja erilaiset teemapäivät
- mikä tahansa muu tilanne, jossa paikalla ovat vanhemmat ja lapset.

Arjen menetelmät vanhemman kanssa työskentelyyn

Arjen menetelmät vanhemman kanssa työskentelyyn ovat tarkoitettu työskentelyn tueksi vanhemman kanssa tilanteisiin, joissa tuetaan vanhemmuutta ja siihen liittyviä kysymyksiä. Menetelmiä voidaan käyttää perheen tilanteen arviointiin perhearviointimallin, vanhemmuuden pyramidin tai vanhemmuuden roolikartan avulla vanhemman kanssa yhdessä. Näitä malleja käytetään keskustelun tukena, kun vanhemman kanssa pyritään selvittämään, millaisena arki ja sen toimivuus eri osa-alueilla koetaan. Malleja voidaan hyödyntää vanhempien kanssa joko yhdessä tai erikseen.

Esimerkkitalanteita, joihin menetelmät voivat olla hyödyllisiä:

- vasu- ja varttikeskustelut sekä aloituskeskustelut

- teemaillat, vanhempienillat ja mahdolliset eteistilanteet
- voimavaralähtöinen työskentely
- jaksamisen haasteet
- keskustelun tueksi.

Erityistilanteet työssä

Erityistilanteet työssä -osio on tarkoitettu huolen kartoittamiseksi matalalla kynnyksellä vanhemman kanssa, huolen puheeksi ottamiseen perheen kanssa sekä varhaiskasvattajan omaan käyttöön. Osio sisältää myös huolen puheeksi ottamisen virallisen kaavakkeen internetlinkin.

Esimerkkitalanteita, joihin menetelmät voivat olla hyödyllisiä:

- vasu- ja varttikeskustelut
- muut rauhalliset tilanteet vanhemman kanssa kahden.

5.6.3 Arviointipalaute

Arviointipalautteen keräämisessä käytettiin apuna liitteistä löytyviä haastattelukysymyksiä (liite 3). Työyhteisön palaute oli pääasiassa positiivista, ja he olivat tyytyväisiä menetelmäkansion runsauteen. Palautteiden mukaan kansiossa on paljon tärkeää asiaa. Menetelmäkansio on työyhteisön mukaan helppolukuinen ja hieno ulkoasultaan. Menetelmiä oli joidenkin palautteiden mukaan paljon vuorovaikutuksen tukemiseen ja työskentelyyn erityisesti vanhempien kanssa. He kokivat, että menetelmistä on hyötyä vanhemmille, jotka painivat kasvatukseen liittyvien asioiden parissa. He näkivät hyödyllisenä kommunikoinnin helpottamisen ja avoimuuden lisäämisen perheiden kanssa, jotta vanhemmat oppisivat tunnistamaan lapsien tunteita ja tukemaan lasta.

Työyhteisöstä oli mukavaa, että heidät otettiin hyvin mukaan ja kuunneltiin mielipiteitä. Prosessissa mukanaolo koettiin useiden palautteiden mukaan vaivattomaksi ja helpoksi, vaikka prosessi eteni nopeasti ja palautteen annolle jäi vähän aikaa työn kiireiden vuoksi. Yksittäiset menetelmät saivat erityisesti kiitosta; huolen puheeksiotto -osuus ja lomake vasun liitteeksi koettiin hyödyllisiksi. Lisäksi palautteesta tuli ilmi, että esimerkiksi kehukukanen oli otettu jo käyttöön työskentelyn tueksi.

Rakentavana palautteena ilmeni, että työyhteisö olisi kaivannut enemmän menetelmiä lapsien kanssa työskentelyyn ja vuorovaikutustaitojen harjoitteluun päiväkotipäivän aikana. Olimme kuitenkin rajanneet työn jo lähtökohtaisesti siten, että menetelmät eivät ole

lapsiryhmän ja yksittäisen lapsen vuorovaikutustaitojen kehittämiseksi yleensä, vaan lapsen ja vanhemman välisen suhteen tukemiseksi tilanteissa, joissa molemmat ovat vuorovaikuttamassa. Erään palautteen mukaan olisi hyödyllistä, että menetelmäkansio avattaisiin käytännössä työryhmälle. Tämä toive toteutui opinnäytetyöseminaarissa, joka järjestettiin toimeksiantajan tiloissa.

5.6.4 Käyttöönotto

Kun menetelmäkansio on valmis, järjestetään toimeksiantajan luona tilaisuus, jossa opinnäytetyön tekijät esittelevät kansion sekä ohjeistavat menetelmien käyttöönotossa. Menetelmät käydään yksitellen läpi, jolloin mahdollistuu menetelmien tarkempi tarkastelu sekä se, että jokainen työntekijä saa varmuuden omaan työskentelyynsä menetelmien kanssa. Esittelyn jälkeen opinnäytetyö kokonaisuudessaan, eli opinnäytetyöraportti ja paperinen sekä sähköinen menetelmäkansio, luovutetaan toimeksiantajalle.

Kun kansio on ollut pidemmän aikaa käytössä, pystyvät varhaiskasvattajat havainnoimaan konkreettisia hyötyjä ja huomaamaan menetelmiä, jotka eivät juuri kyseisen työyhteisön työskentelyyn sovi. Kansioon voi lisätä helposti uusia menetelmiä olemassa olevien jatkoksi tai poistaa sopimattomia menetelmiä. Jos työyhteisö kokee, että jotain aihealuetta pitää laajentaa, niin he voivat sen tehdä. Menetelmiä tulee varmasti lisää vuosien kuluessa, jolloin kansion päivittäminen on myös henkilökunnan ammatillisuuden kehittämistä ja ylläpitämistä.

6 ARVIOINTI

Kysymykset hyvästä ja pahasta, oikeasta ja väärästä ovat etiikan peruskysymyksiä. Arki-set mielipiteet siitä, mitä saa tehdä ja mitä pitää tehdä, mikä on hyvää tai pahaa, ovat usein eriäviä. Tiedon hankintaan ja julkistamiseen liittyvät tutkimuseettiset periaatteet ovat puolestaan yleisesti määriteltyjä ja hyväksyttyjä. Periaatteiden tunteminen ja niiden mukaan toimiminen on tekijän vastuulla. (Hirsjärvi, Remes & Sajavaara 2009, 23.)

Lahden ammattikorkeakoulun opiskelijoiden tulee noudattaa opinnäytetyössä avoimen tieteen ja tutkimuksen (ATT) tavoitteita ja periaatteita, joiden tarkoituksena on kasvattaa tieteen ja tutkimuksen laatua ja luotettavuutta olemalla avointa sekä lisätä tieteen ja tutkimuksen yhteiskunnallista ja sosiaalista vaikuttavuutta. Avoimuuden tavoitteena on saada opinnäytetoissa tuotettu tieto ja tuotokset esille ja siten mahdollistaa niiden hyödyntäminen jatkossa. Avoimuus opinnäytetyössä tarkoittaa sitä, että se julkaistaan kaikkien nähtäväksi Theseuksessa ja sen tuloksista voidaan julkaista tiedote Lahden ammattikorkeakoulun eri kanavilla työn ollessa valmis. (Lahden ammattikorkeakoulu 2018, 7.)

Jotta opinnäytetyön luotettavuus ja eettisyys on taattu, tulee kehitystyössä noudattaa hyvää tieteellistä käytäntöä Tutkimuseettisen neuvottelukunnan (TENK) ohjeiden mukaisesti. Sääntöjen rikkomiset voivat ilmetä esimerkiksi piittaamattomuutena hyvistä käytänteistä. Eettisyyteen kuuluu myös lähdekritiikki, tiedon luotettavuus ja soveltuvuus. Lisäksi etiikan toteuttamiseen kuuluu muiden yhdessä sovittujen pelisääntöjen ja sopimusten noudattaminen, kuten aikataulujen, sovittujen sisältöjen ja tavoitteiden osalta. (Lahden ammattikorkeakoulu 2018, 7-8; KAMK 2019.)

Rehellisyys ja läpinäkyvyys opinnäytetyössä ovat kaiken perustana. Mikäli työssä ilmenee ristiriitoja, on muistettava, että rehellisyys ja tulosten pohjalta tulevat todisteet puhuvat puolestaan. Toimeksiantajaa kohtaan tulee olla avoin ja on muistettava läpi työvaiheiden heidän vapaaehtoinen osallistumisensa. Eettisyys ilmenee opinnäytetyöhön osallistuvien suhtautumisessa asioihin, joita he prosessin aikana kohtaavat. (KAMK 2019.)

Rehellisyyden ja luotettavuuden periaatteet tulee ottaa huomioon opinnäytetyön prosessin kaikissa vaiheissa. Eettisyys tarkoittaa perustelua aiheen valinnasta, kohteena olevien kunnioittamisesta aina tulosten soveltamiseen. Työssä tulee tarkastella kriittisesti, miksi kyseinen aihe on valittu, ketä se hyödyttää ja miten sekä miksi aiheesta saatu tieto on tärkeää. (KAMK 2019.)

Tässä opinnäytetyössä hyvä tieteellinen käytäntö ja luotettavuus sekä eettisyys toteutuivat siten, että toimeksiantajaa informoitiin työn tarkoituksesta ja toimintatavoista etukäteen ja työhön saatiin suostumus. Tiivis ja avoin yhteistyö toimeksiantajan kanssa on hyvän ja

laadukkaan työn edellytys. Kun opinnäytetyössä on kyseessä toimeksianto, niin lupa-asioista sovittiin sopimuksen yhteydessä. Vaikka työssä käytettiin haastattelua ja havainnointia tiedonhankintamenetelminä, ei työ sisällä varsinaista tutkimusta ollessaan toiminnallinen menetelmäkansio. Toimeksiantajan kanssa sovittiin, ettei tutkimuslupahakemusta täytetä, sillä työ ei sisällä arkaluonteista materiaalia, kuten tunnistettavia henkilötietoja, jotka pitäisi salata.

Lopuksi työn ollessa valmis tarkistettiin se plagioinnin havaitsemisohjelmalla, jotta varmistettiin työn laatu ja luotettavuus siten, ettei se sisällä kopioitua materiaalia. Opinnäytetyön laadunarviointi on eettinen kysymys.

7 YHTEENVETO JA JOHTOPÄÄTÖKSET

Opinnäytetyön tarkoituksena oli lisätä varhaiskasvatuksen henkilöstön keinoja vanhemman ja lapsen välisen vuorovaikutuksen tukemiseen pedagogisten menetelmien avulla. Opinnäytetyön keskeinen sisältö koostuu teoriasta, tutkimuksista, haastattelusta ja havainnoinnista, joista muodostui menetelmäkansio vanhemman ja lapsen vuorovaikutuksen tukemiseen varhaiskasvattajille. Toiminnallisen opinnäytetyön idea lähti Tammenterhon päiväkodilta Pornaisista, joka toimi työn toimeksiantajana. Yhteistyö päiväkotia Tammenterhon kanssa on ollut olennainen osa opinnäytetyöprosessia, ja se on auttanut luomaan menetelmäkansiosta käytännönläheisen ja toimivan varhaiskasvatuksen arkeen.

Opinnäytetyössä pyrittiin luomaan menetelmäkansio ja rakentamaan sen sisältö kattavaksi kokonaisuudeksi, jonka avulla niin nykyisten kuin tulevienkin varhaiskasvattajien on helppo ottaa käyttöönsä uusia menetelmiä. Menetelmällisyys käsitteenä herätti alkuun hieman jännitystä toimeksiantajataholla, koska se ei ollut kaikille työntekijöille tuttu termi, mutta huomattuaan, että tarkoitamme arkeen sopivia pedagogisia asioita, jännitys hälveni.

Johtopäätöksinä voidaan todeta, että varhaiskasvattajilla on huikea ammatillinen taito havainnoida varhaiskasvatuksen vuorovaikutustilanteita ja kyky nähdä sekä onnistumisia että haasteita arjessa. Hienoa on myös se, että varhaiskasvattajat haluavat kehittää työtään niin, että vanhempien ja lasten välinen vuorovaikutus kehittyy parempaan suuntaan ja että jo olemassa olevaa hyvää vuorovaikutussuhdetta kannatellaan. Varhaiskasvattajien menetelmäkansion käyttö arjessa kertoo ajansaatossa sen, ovatko varhaiskasvattajat pystyneet kansion avulla vastaamaan omiin havainnointeihinsa ja kehittämään vuorovaikutussuhdetta lasten ja vanhempien välillä. Vaatii aikaa ennen kuin lopullisia tuloksia voidaan arvioida, sillä menetelmällisyyden tulee levitä laajemmalle, jotta tuloksia voidaan edes mitata niin, että ne ovat luotettavia. Tulevina varhaiskasvatuksen sosionomeina näemme tässä hyvän mahdollisuuden jatkokehittää aloittamaamme työtä varhaiskasvatuksen maailmassa.

Koemme ja voimme teoratiedon valossa myös osoittaa, että vuorovaikutuksella ja varhaisella kiintymyssuhteella on suuri merkitys lapsen hyvään kokonaisvaltaiseen kasvuun ja kehitykseen. Vuorovaikutuksen sekä emotionaalisen kehittymisen taidot ovat yksi keskeisimmistä taidoista, joita ihmiselämässä tulee hallita. Vuorovaikutuksen terve kehittyminen ja sosiaalistuminen avaa lapselle monta ovea niin perheen parissa, varhaiskasvatuksessa, kuin myös myöhemmin koulu- ja työelämässä. (Hermanson 2019.) Hyvillä sosiaalis-emotionaalisilla taidoilla on merkitystä myös ennaltaehkäisevästi yhteiskunnallisella sekä yksilöllisellä tasolla. Yhteiskunnallisesti varhaisella vuorovaikutuksella voidaan

vähentää lasten mielenterveysongelmia ja syrjäytymistä. Varhaiskasvatus on kokonaisuudessaan ennaltaehkäisevää matalan kynnyksen palvelua.

Opinnäytetyön aihe on herättänyt suurta kiinnostusta varhaiskasvatuksen, perhetyön ja lastensuojelun piirissä ollessamme harjoittelussa kyseisissä paikoissa. Menetelmäkansio vanhemman ja lapsen välisen vuorovaikutuksen tukemiseksi on palautteen perusteella innovatiivinen, käytännönläheinen, nykyaikainen ja suurta tarvetta täyttävä työkalu. Koemme, että olemme onnistuneet menetelmäkansiossa ja koko opinnäytetyöprosessissa todella hyvin.

Toiminnallisen työmme pääteemat olivat vuorovaikutuksen merkityksen korostaminen lasten ja vanhempien välisessä suhteessa, vastaaminen toimeksiantajan kysyntään sekä täysin uuden luominen varhaiskasvatuksen kentälle. Opinnäytetyö vastaa tarkoitusta, tavoitetta sekä on innovatiivinen persoonallinen luomus, jossa yhdistyy teorian tiedon lisäksi Tammenterhon näkemys sekä meidän visuaalinen, tiedollinen ja taidollinen näkemys. Menetelmäkansio on käytännönläheinen ja teorian tietoon perustuva. Työnantajatahoa osallistettiin läpi työn ja vuorovaikutuksellinen osaaminen tehtiin näkyväksi. Työssä huomioitiin yhteiskunnallinen sekä yksilöllinen näkökulma lapsen ja vanhemman välisen vuorovaikutuksen tukemisessa.

Käytännönläheisellä tasolla jatkotutkimushaasteena voidaan nähdä menetelmien laajentaminen ja muuttaminen tarpeen mukaan sekä niiden soveltaminen yhä erilaisempiin tilanteisiin. Näemme, että varhaiskasvatuksella on mahdollisuus kehittyä menetelmällisyyden hyödyntämisessä perheiden parissa yhä monipuolisempaan suuntaan niin halutessaan. Jatkotutkimushaasteet liittyvät mielestämme työmme osalta myös yhteiskunnallisiin varhaiskasvatuksen sosionomitutkimuksen työtehtäviin. Haasteita tulee olemaan sosionomin työtehtävät varhaiskasvatuksessa sekä palkkauksen ja saatavuuden takaaminen, jotta varhaiskasvatus pysyy laadukkaana ympäristönä, jossa lasten on mahdollisuus kehittyä ja kasvaa omaksi itsekseen ja luoda uutta, innovatiivista sukupolvea. Jatkotutkimushaasteena voidaan nähdä myös Suomen kansainvälisyyden lisääntymisen ja kulttuurien erot lasten kasvattamiseen liittyen, jotka vaikuttavat vuorovaikutuksellisiin asioihin. Toivomme, että nykytiedon valossa lasten ja vanhempien yhteisistä asioista tultaisiin tekemään yhä täsmällisempiä tutkimuksia, koska uskomme, että varhaislapsuuden ja nimenomaan vanhempien ja lasten välisellä vuorovaikutussuhteella on tärkeä merkitys myös lastensuojelutarpeen vähenemiseen ja riittävään tuen saamiseen tarpeeksi ajoissa ja oikea-aikaisesti.

Menetelmäkansio itsessään on tulevaisuuden kehitysväline, jolla luodaan uutta. Menetelmäkansion jokainen menetelmä ja niiden kautta syntyvä prosessi suuntaa tulevaisuuteen

ja kehittää sekä työyhteisöä että koko varhaiskasvatusta. Tulevaisuus näyttää, millaiseksi varhaiskasvatus tulee muuttumaan ja miten menetelmäkansio on muutosta tukemassa.

Skenaaarioita tulevaisuuden kehityksen suhteen on monenlaisia varsinkin, kun lakiuudistus tuli voimaan vahvistaakseen varhaiskasvatuksen laatua nostamalla henkilöstön koulutustasoa ja selkiyttämällä tehtävänimikkeitä. Yksi tulevaisuuden skenaario on, että varhaiskasvatuksen suunta on kohti perhelähtöisempää palvelumallia, jota tukee lakiuudistuksen lisäksi se, että varhaiskasvatukseen on rantautunut viime vuosina perheohjauksen toimintamalli. Tällä hetkellä varhaiskasvatuksen perheohjaus on jalkautunut jo joihinkin kuntiin Suomessa tarjoten tukea arjen sujumiseen, vanhemmuuden, lasten kasvatuksen ja parisuhteen haasteisiin. Perheohjaus on ikään kuin perhetyötä perheiden kotona tapahtuvan toiminnan lisäksi varhaiskasvatuksen toimintaympäristössä. Työtä ohjaavat lapsen etu ja perheen yksilölliset tarpeet ja työn päämääränä on vanhemmuuden vahvistaminen. (Kokkola 2017.)

Vaikka perheohjausmalli lieneekin tulevaisuutta yhä laajemmin samoin kuin lakiuudistuksen siirtymäaika aina vuoteen 2030, tarvitsevat varhaiskasvattajat jo nyt työkaluja arkeen työskentelyn tueksi koko asiakasperhe huomioiden. Haluamme korostaa tätä muutosta työssämme sen vuoksi, että se täsmentää toimeksiantajan tarpeen lisäksi myös varhaiskasvatuksen yhteiskunnallista kehityskulkua perhetyön suuntaan. Olemme halunneet vaikuttaa menetelmäkansion luomisella myös täysin kehitteillä olevaan asiaan, joka on kulkenut mukana työskentelytavoissamme koko prosessin ajan.

Tulevaisuuden skenaario voi myös olla se, että lakiuudistuksesta huolimatta varhaiskasvatuksen toiminta ei muutu perhetyölähtöisemmäksi sanan konkreettisessa merkityksessä. Menetelmäkansio tarjoaa keinoja perhelähtöiseen työhön vuorovaikutuksellisten menetelmien avulla, oli tulevaisuus mitä tahansa. Asia, joka ei tule muuttumaan on se, että lapsen ja vanhemman välinen vuorovaikutus on merkityksellistä nyt ja tulevaisuudessa ja elintärkeää lapsen kasvun, kehityksen sekä oppimisen kannalta (Hermanson 2019).

LÄHTEET

Ahonen, L. 2015. Varhaiskasvattajan toiminta päiväkodin haastavissa kasvatustilanteissa. Väitöskirja [viitattu 7.11.2019.] Saatavissa: <https://trepo.tuni.fi/bitstream/handle/10024/98158/978-951-44-9971-5.pdf?sequence=1&isAllowed=y>

Ahonen, L. 2017. Haastavat kasvatustilanteet. Lämpimän vuorovaikutuksen käsikirja. Juva: PS-kustannus.

Alasuutari, M. 2003. Kuka lasta kasvattaa? Tampere: Tammer-paino.

Axford, N., Sonthalia, S., Wrigley, Z., Goodwin, A., Ohlson, C., Bjornstad, G., Barlow, J., Schrader-Mcmillan A., Coad, J. & Toft A. 2015. The best start at home: What works to improve the quality of parent–child interactions from conception to age 5 years? A rapid review of interventions. The Early Intervention Foundation (Eif). Dartington Social Research Unit. University Of Warwick. Coventry University [viitattu 16.11.2019.] Saatavissa: <https://www.eif.org.uk/report/the-best-start-at-home>

Eisenberg, N., Vaughan, J. & Hofer, C. 2009. Temperament, self-regulation, and peer social competence. Teoksessa Rubin, K.H., Bukowski, W.M. & Laursen, B. (toim.), Handbook of Peer Interactions, Relationships, and Groups. New York: Guilford Press, 473-489 [viitattu 27.11.2019.] Saatavissa: https://books.google.fi/books?hl=fi&lr=&id=PdJAWztnJAIC&oi=fnd&pg=PA473&dq=Temperament,+self-regulation,+and+peer+social+competence.&ots=09NZUE-pAMT&sig=m6xCawv6Mb0jdIWYMR9zRXu_m4Y&redir_esc=y#v=onepage&q&f=false

Eriksson, T. & Arnkil, T-E. 2009. Huoli puheeksi. Opas varhaisista dialogeista. Stakes [viitattu 16.10.2019.] Saatavissa: http://www.julkari.fi/bitstream/handle/10024/90845/URN_ISBN_978-951-33-1792-8.pdf?sequence=1&isAllowed=y

Finlex 2018. Varhaiskasvatuslaki 540/2018 [viitattu 16.9.2019.] Saatavissa: <https://www.finlex.fi/fi/laki/alkup/2018/20180540#Pidp445755840>

Furman, B. 2018. Ratkaisukeskeisen kasvatuksen käsikirja. Porvoo: Bookwell Oy.

Haikola, A. 2019. Kiintymyssuhteet parisuhteessa [viitattu 23.9.2019.] Saatavissa: <https://www.joylla.com/blogi/kiintymyssuhteet-parisuhteessa>

Hakanen, H. 2017. Vanhemman ja lapsen välinen vuorovaikutus varhaisen stressin näkökulmasta. Väitöskirjatutkija, Finnbrain -tutkimus. Turun yliopisto [viitattu 17.9.2019.] Saatavissa: https://www.lastenkuntoutus.net/files/455/Vanhemman_ja_lapsen_valinen_vuorovaikutus_varhaisen_stressin_nakokulmasta_PAIMIO_AKATEMIA.pdf

Hartonen, P. 2018. Vetäytyvä lapsi varhaiskasvatuksessa. Oulun yliopisto. Kasvatustieteiden tiedekunta. Kandidaatin tutkielma [viitattu 28.11.2019.] Saatavissa: <http://jultika.oulu.fi/files/nbnfioulu-201805051594.pdf>

Heikkilä, P. 2018. Vuorovaikutuksen ja temperamentin ilmeneminen taaperoiden vertais-suhteissa. Helsingin yliopisto. Kasvatustieteen tiedekunta. Pro-gradu tutkielma [viitattu 27.11.2019.] Saatavissa: https://helda.helsinki.fi/bitstream/handle/10138/279419/Heikkila_Paula_Pro_gradu_2018.pdf

Helsingin yliopisto, 2019. Tietodokumenttaation opas [viitattu 15.10.2019.] Saatavissa: <https://www.helsinki.fi/en/research/guide-for-data-documentation>

Henry, S. 2016. Transition to child care easier when parents and providers form partnership. Illinois College of Agricultural, Consumer & Environmental Sciences [viitattu 18.11.2019.] Saatavissa: <https://aces.illinois.edu/news/transition-child-care-easier-when-parents-and-providers-form-partnership>

Hermanson, E. 2019. Varhainen vuorovaikutus ja itsetunnon kehitys. Duodecim. Terveyskirjasto [viitattu 4.11.2019.] Saatavissa: https://www.terveyskirjasto.fi/terveyskirjasto/tk.koti?p_artikkeli=kot00302

Hirsjärvi, S., Remes, P. & Sajavaara, P. 2009. Tutki ja kirjoita. Helsinki: Tammi.

Honkanen, H. 2019. Päiväkodinjohtaja. Päiväkotit Tammenterho. Haastattelu 19.9.2019.

JHL 2016. Varhaiskasvatusalan ammattilaisen opas [viitattu 19.9.2019.] Saatavissa: https://jhl250-fi-bin.directo.fi/@Bin/f70c18c82aa98f6cbb34212965a38be0/1568904412/aplication/pdf/1061656/varhaiskasvatusalan_ammattilaisen_opas_jhl.pdf

Jyväskylän yliopisto 2010. Tutkimuksen toteuttaminen. Koppa [viitattu 2.10.2019.] Saatavissa: <https://koppa.jyu.fi/avoimet/hum/menetelmapolkuja/tutkimusprosessi/tutkimuksen-toteuttaminen#aineiston-hankinta-aineiston-analyysi>

Kalland, M. 2014. Vanhemman mentalisaatiokyky. Teoksessa: Viinikka, A. (toim.) Mentalisaatio perheiden kohtaamisessa. Tampere: Hämeen kirjapaino oy, 26-38.

KAMK 2019. Eettisyys [viitattu 16.9.2019.] Saatavissa: <https://www.kamk.fi/fi/opari/Opin-naytetyopakki/Teoreettinen-materiaali/Tukimateriaali/Eettisyys>

Kauppi, A. & Takalo, A. 2014. Mentalisaatio perheiden kohtaamisessa. Teoksessa Viinikka A. (toim.) Mentalisaatio perheiden kohtaamisessa. Tampere: Mannerheimin Lastensuojeluliitto, 18-19.

Koivuniemi, T. & Suominen, S. 2019. Havainnointia tutkimuksessa, työelämässä ja oppimisympäristöissä. LAMK Pro. [Viitattu ja pvm]. Saatavissa: <http://www.lamkpub.fi/2019/05/21/havainnointia-tutkimuksessa-tyoelamassa-ja-oppimisymparistoissa/>

Koivunen, P-L. & Lehtinen, T. 2016. Kasvu kiikarissa. Havainnoinnin käsikirja varhaiskasvattajille. Juva: PS-kustannus.

Kokkola, J. 2017. Varhaiskasvatuksen perheohjauksessa saa tukea vanhemmuudelle. Talentia-lehti. [viitattu 16.6.2019.] Saatavissa: <https://www.talentia-lehti.fi/varhaiskasvatuksen-perheohjauksessa-saa-tukea-vanhemmuudelle/>

Korkalainen, P. 2019. Kiintymyssuhteen merkitys ja sen tukeminen. Terveiden ja hyvinvoinninlaitos [viitattu 23.9.2019.] Saatavissa: <https://thl.fi/fi/web/vammaispalvelujen-kasikirja/vammaisuus-yhteiskunnassa/vammaisen-henkilo-vanhempana/kiintymyssuhteen-merkitys-ja-sen-tukeminen#turvaton>

Kuntatyönantajat 2018. Uusi varhaiskasvatuslaki muuttaa kelpoisuuksia [viitattu 19.9.2019.] Saatavissa: <https://www.kt.fi/ohjeet/kvtes/varhaiskasvatuslaki-kelpoisuudet-henkilostorakenne>

Kärkkäinen, T. 2004. Koulutuksen ja lapsi-vanhempi suhteen yhteys elämässä selviytymiseen. Sosiaalinen perimä ja koulutuskulttuurisen periytyminen sukupolvesta toiseen [viitattu 27.11.2019.] Saatavissa: <https://helda.helsinki.fi/bitstream/handle/10138/19987/koulutuk.pdf?sequence=1>

Käypähoito 2018. Käytöshäiriöt (lapset ja nuoret). Suomalainen Lääkäriseura Duodecim [viitattu 23.11.2019.] Saatavissa: <https://www.kaypahoito.fi/hoi50118#readmore>

Lahden ammattikorkeakoulu 2018. Opinnäytetyön ohje ammattikorkeakoulututkinto. Liiketalouden ja matkailun ala, Muotoiluinstituutti, Sosiaali- ja terveysala, Tekniikan ala [viitattu 26.8.2019.] Saatavissa: [https://lut.sharepoint.com/sites/lamk/intranet/Dokumentit%20Ohje/Opinn%C3%A4ytety%C3%B6n%20\(AMK\)%20ohje.pdf](https://lut.sharepoint.com/sites/lamk/intranet/Dokumentit%20Ohje/Opinn%C3%A4ytety%C3%B6n%20(AMK)%20ohje.pdf)

Lasten mielenterveystalo 2019. Vuorovaikutuksen häiriöt. Pienten lasten vuorovaikutushäiriöt [viitattu 19.9.2019.] Saatavissa: https://www.mielenterveystalo.fi/lapset/ammattilaisille/hairiot/vuorovaikutuksen_hairiot/Pages/pienten_lasten_vuorovaikutushairiot.aspx

Lastenoikeudet.fi. 2019. Lapsen oikeuksien sopimus turvaa lasten ihmisoikeudet [viitattu 28.11.2019.] Saatavissa: <https://www.lapsenoikeudet.fi/lapsen-oikeuksien-sopimus-turvaa-lasten-ihmisoikeudet/>

Mannerheimin Lastensuojeluliitto 2018a. Lapsen ja vanhemman varhainen vuorovaikutus [viitattu 16.6.2019.] Saatavissa: <https://www.mll.fi/vanhemmille/tietoa-lapsiperheen-elamasta/vanhemmuus-ja-kasvatus/lapsen-ja-vanhemman-varhainen-vuorovaikutus/>

Mannerheimin Lastensuojeluliitto 2018b. Lapsen kasvatus ja vanhemman kasvatustietoisuus [viitattu 2.9.2019.] Saatavissa: <https://www.mll.fi/vanhemmille/tietoa-lapsiperheen-elamasta/vanhemmuus-ja-kasvatus/lapsen-kasvatus-ja-vanhemman-kasvatustietoisuus/>

Mannerheimin lastensuojeluliitto 2019c. Mentalisaatio vanhemmuudessa [viitattu 27.11.2019.] Saatavissa: <https://www.mll.fi/vanhemmille/tietoa-lapsiperheen-elamasta/vanhemmuus-ja-kasvatus/mentalisaatio-vanhemmuudessa/>

Mannerheimin lastensuojeluliitto 2017d. Lapsen haastava käytös voi vaatia apua [viitattu 28.11.2019.] Saatavissa: <https://www.mll.fi/vanhemmille/vinkkejä-lapsiperheen-arkeen/lapsi-kokeilee-rajoja/lapsen-haastava-kaytos-voi-vaatia-apua/>

Mattila K-P. 2011. Lapsen vahvistava kohtaaminen. Juva: PS-kustannus

Mielenterveystalo 2019. Käyttäytymisen häiriöt. Uhmakkuus ja käytöshäiriöt [viitattu 24.11.2019.] Saatavissa: https://www.mielenterveystalo.fi/lapset/ammattilaisille/hairiot/kayttaytymisen_hairiot/Pages/uhmakkuus_ja_kaytoshairiot.aspx

Mäkisalo-Ropponen, M. 2011. Vuorovaikutustaidot sosiaali- ja terveysalalla. Helsinki: Kustannusosakeyhtiö Tammi.

Neuvokas perhe, 2009. Lapsen itsetunnon tukeminen [viitattu 28.11.2019.] Saatavissa: <https://neuvokasperhe.fi/lapsen-itsetunnon-tukeminen>

Näkki, P. & Sayed, T. 2015. Asiakastyön menetelmiä sosiaaalialalla. Helsinki: Edita.

Ojasalo, K., Moilanen, T. & Ritalahti, J. 2014. Kehittämistyön menetelmät. Uudenlaista osaamista liiketoimintaan. Helsinki: Sanoma Pro.

Opetushallitus 2018. Varhaiskasvatussuunnitelman perusteet 2018 [viitattu 26.8.2019.] Saatavissa: <https://www.oph.fi/fi/tilastot-ja-julkaisut/julkaisut/varhaiskasvatussuunnitelman-perusteet-2018>

Opetus- ja kulttuuriministeriö 2019. Uusi varhaiskasvatuslaki [viitattu 20.11.2019.] Saatavissa: <https://minedu.fi/uusivarhaiskasvatuslaki>

Pihlaja P. & Viitala R. 2018. Varhaiserityiskasvatus. Keuruu: PS-kustannus.

Raatikainen, E. 2015. Lujita luottamusta. Asiakassuhteen rakentaminen sosiaali- ja terveysalalla. Juva: PS-kustannus.

Rantala, A. & Uotinen, S. 2018. Varhaiskasvattajan ja perheen yhteistyön merkitys. Teoksessa: Pihlaja, P. & Viitala, R. (toim.) Varhaiserityiskasvatus. Keuruu: PS-kustannus, 130-132.

Saaranen-Kauppinen, A. & Puusniekka, A. 2006a. KvaliMOTV. Menetelmäopetuksen tietovarasto [viitattu 20.11.2019.] Saatavissa: https://www.fsd.uta.fi/menetelmaope-tus/kvali/L7_2_1.html

Saaranen-Kauppinen, A. & Puusniekka, A. 2006b. KvaliMOTV. Menetelmäopetuksen tietovarasto [viitattu 20.11.2019.] Saatavissa: https://www.fsd.uta.fi/menetelmaope-tus/kvali/L7_3_4.html

Salo, S. & Kauppi, A. 2014. Reflektiivinen työote vanhemman kohtaamisessa. Teoksessa: Viinikka, A. Mentalisaatio perheiden kohtaamisessa. Tampere: Hämeen kirjapaino oy.

Salonen, K., Eloranta, S., Hautala, T. & Kinos, S. 2017. Kehittämistoiminta ja kehittämisen menetelmiä ammatillisessa korkeakoulutuksessa. Turku AMK [viitattu 30.9.2019.] Saatavissa: <http://julkaisut.turkuamk.fi/isbn9789522166494.pdf>

Salonen K. 2013. Näkökulmia tutkimukselliseen ja toiminnalliseen opinnäytetyöhön. Opas opiskelijoille, opettajille ja TKI-henkilöstölle [viitattu 16.9.2019.] Saatavissa: <http://julkaisut.turkuamk.fi/isbn9789522163738.pdf>

Silvén M. 2010. Varhaiset ihmissuhteet. Saarijärvi: Minerva-kustannus.

Sinkkonen, J. 2003. Lapsen kiintymyssuhteen syntyminen ja sen häiriöt. Teoksessa Niemelä, P, Siltala, P & Tamminen, T. (toim.) Äidin ja vauvan varhainen vuorovaikutus. Juva: WSOY, 92-93.

Sinkkonen, J. 2019. Turvattomien kiintymyssuhteiden yhteydet lasten mielenterveyden häiriöihin. Pelastakaa lapset Ry [viitattu 23.9.2019.] Saatavissa: http://www.sosiaaliko-lega.fi/poske/tapahtumat/hankkeet/lasten-kaste/seminaarit/yhdyshenkilot_2_2015/sinkkonen_240215

Suomen mielenterveys ry 2019. Vuorovaikutustaitoja voi oppia [viitattu 4.11.2019.] Saatavissa: <https://mieli.fi/fi/mielenterveys/ihmissuhteet/vuorovaikutustaitoja-voi-oppia>

Talentia 2019. Varhaiskasvatuslain kelpoisuuksia ja henkilöstörakennetta koskevat säännökset sosionomien osalta [viitattu 16.11.2019.] Saatavissa: <https://www.talentia.fi/talentia/talentian-tavoitteet/talentia-vaikuttaa-varhaiskasvatuksessa/varhaiskasvatuslain-kelpoisuuksia-ja-henkilostorakennetta-koskevat-saannokset-sosionomien-osalta/>

THL 2019. Lapsi- ja perhepalveluiden muutosohjelma [viitattu 18.9.2019.] Saatavissa: <https://thl.fi/fi/tutkimus-ja-kehittaminen/tutkimukset-ja-hankkeet/lapsi-ja-perhepalveluiden-muutosohjelma-lape->

Tmi Taisto Lehtinen 2019. Lasten havainnointi ja dokumentointi [viitattu 21.10.2019.] Saatavissa: <http://taistolehtinen.fi/lasten-havainnointi-ja-dokumentointi/>

Työterveyslaitos 2019. Työn kehittäminen [viitattu 12.8.2019.] Saatavissa: <https://www.ttl.fi/tyoyhteiso/tyon-kehittaminen/>

Unisef, 2019. Mikä on lapsen oikeuksien sopimus? [viitattu 28.11.2019.] Saatavissa: <https://www.unicef.fi/lapsen-oikeudet/mika-on-lapsen-oikeuksien-sopimus/>

Viinikka, A., Sourander J. & Oksanen E. 2014. Reflektiivinen työote. Teoksessa Viinikka A. (toim.) Mentalisaatio perheiden kohtaamisessa. Tampere: Mannerheimin Lastensuojeluliitto, 69-71.

Vilén, M., Leppämäki, P. & Ekström L. 2008. Vuorovaikutuksellinen tukeminen. Helsinki: WSOY

Vilkka, H. 2006. Tutki ja havainnoi [viitattu 20.11.2019.] Saatavissa: <http://hanna.vilkka.fi/wp-content/uploads/2014/02/Tutki-ja-havainnoi.pdf>

Väestöliitto. 2019. Välttelevä kiintymyssuhde [viitattu 23.9.2019.] Saatavissa: https://www.vaestoliitto.fi/parisuhde/tietoa_parisuhteesta/tietoa_parisuhdeammattilaisille/pariterapian_teorioita/kiintymyssuhdeteoria/kiintymyssuhde_ja_parisuhde/valtteleva_kiintymyssuhde/

LIITTEET

Liite 1: Haastattelulomake

Liite 2: Havainnointilomake

Liite 3: Arviointilomake

Liite 1. Haastattelulomake

Olemme luoneet teille tämän haastattelulomakkeen, jonka avulla toteutamme menetelmäkansion. Tämän opinnäytetyön tavoitteena on luoda menetelmäkansio vanhemman ja lapsen välisen vuorovaikutuksen tukemiseksi varhaiskasvatuksessa. Tarkoituksena on, että varhaiskasvattaja tukee vanhemman ja lapsen välistä vuorovaikutusta kansion pedagogisten menetelmien avulla, jotka ovat koottu työvälineeksi varhaiskasvattajille.

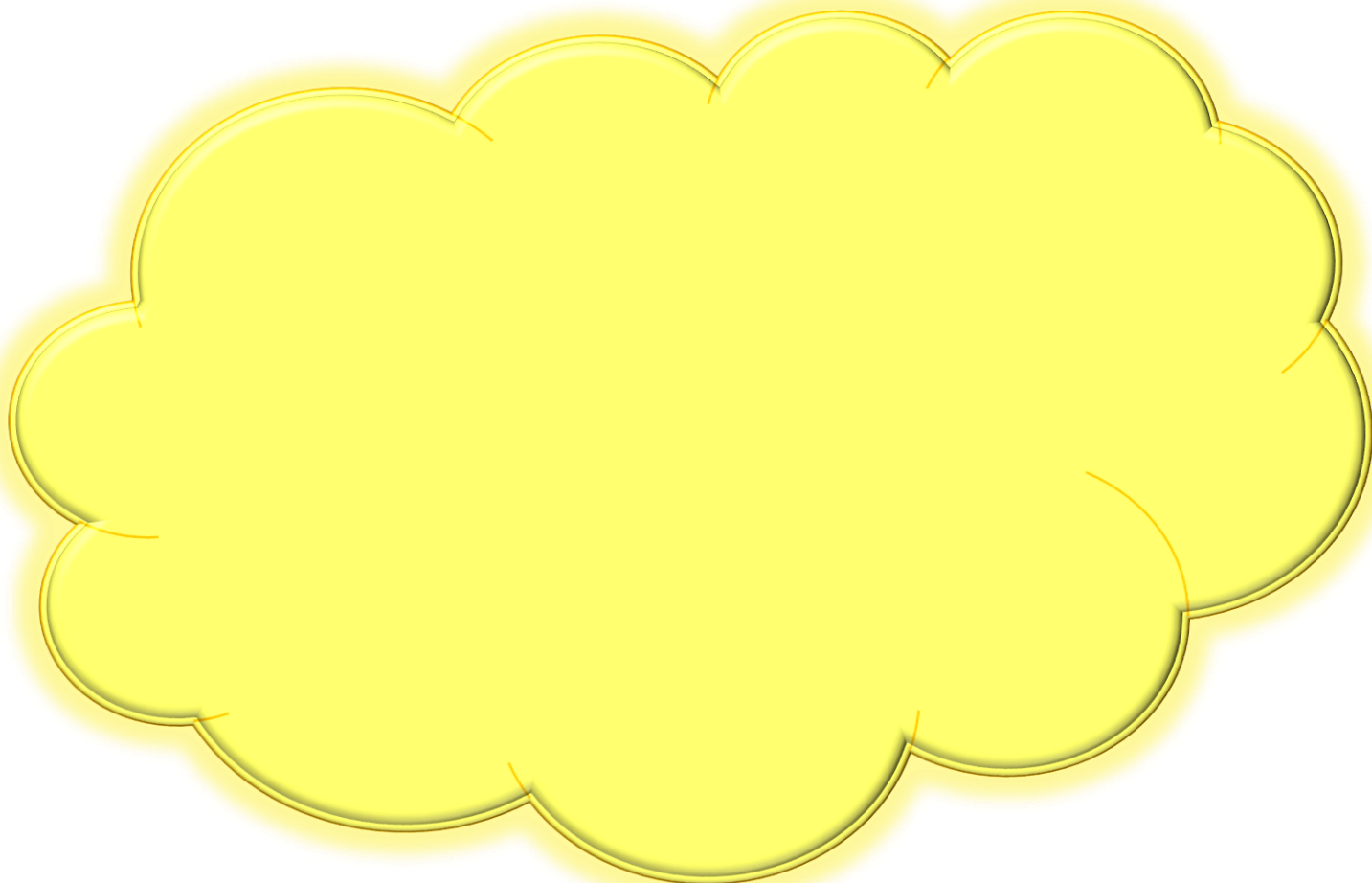
Toivomme haastatteluvastausten olevan valmiina 18.10.2019.

1. Miten otat vanhemman ja lapsen välisen vuorovaikutuksen huomioon työtä tehdessäsi?
2. Minkälaiset menetelmät sinun mielestäsi edesauttavat vuorovaikutuksen tukemista?
3. Millaisia hyväksi havaittuja menetelmiä teillä on jo käytössä?

Liite 2. Havainnointilomake

Pyydämme teitä havainnoimaan vanhemman ja lapsen välistä vuorovaikutusta parhaaksi näkemissänne tilanteissa **perjantaihin 1.11.2019.** mennessä. Havainnointi työyhteisössänne on erittäin tärkeää menetelmäkansiota luodessa, jotta siitä tulee aidosti teidän tarpeitanne vastaava. Haastattelukysymysten lisäksi havainnointi auttaa meitä ymmärtämään arjen tilanteita, joihin kaipaatte menetelmiä. Toivomme, että havainnoitte vuorovaikutusta erilaisissa tilanteissa, joissa vanhempi ja lapsi ovat vuorovaikutuksessa keskenään. Ohessa suuntaa antavia kysymyksiä havainnoinnin tueksi. Havainnot voit kirjata alla olevaan pilveen.

- ♥ Miten vanhempi kohtaa ja huomioi lapsen?
- ♥ Miten lapsi kohtaa ja huomioi vanhemman?
- ♥ Minkälaisena sanaton viestintä näyttäytyy lapsen ja vanhemman välillä?
- ♥ Millä tavoin vanhempi osoittaa kiinnostustaan lapsen päiväkotipäivään?
- ♥ Miten vanhempi reagoi puheisiisi, kun kerrot lapsen päivästä?
- ♥ Miten vanhempi tukee toiminnallaan lapsen kokonaisvaltaista kasvua, kehitystä ja oppimista? (huomioiko vanhempi lapsen perustarpeet)
- ♥ Miten huolen puheeksi otto näkyy vanhemman ja työntekijän välisessä suhteessa entä vanhemman ja lapsen välisessä suhteessa?
- ♥ Varhaiskasvattajan omia havaintoja edellisten esimerkkien lisäksi.

Liite 3. Arviointilomake

Pyydämme teitä arvioimaan valmista menetelmäkansiota ja kertomaan rehellisen mielipiteenne siitä sekä yhteistyöstämme prosessin aikana. Arviointilomakkeet tulisi olla täytettyinä 21.11.2019 mennessä.

1. Koetteko, että menetelmäkansiosta voisi olla konkreettista hyötyä tulevaisuudessa? Millaista?
2. Miten olette kokeneet prosessissa mukanaolonne?
3. Olisimmeko voineet tehdä jotain toisin? Mitä?
4. Sana on vapaa.